

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ – KATEDRA PRÁVNÍCH DĚJIN

Bakalářská práce

Mírový projekt Jiřího z Poděbrad

Martin Procházka

Vedoucí bakalářské práce: JUDr. et. Mgr. Vendulka Valentová

2012

Prohlášení:

Prohlašuji tímto, že jsem tuto bakalářskou práci na téma: *Mírový projekt Jiřího z Poděbrad* zpracoval sám a pouze s využitím pramenů a citací v práci uvedených.

Plzeň 28. března, 2012

Martin Procházka

Obsah

1. Úvod	4
2 Metodika a cíl práce	5
3. Stručný životopis Jiřího z Poděbrad	7
3.1. Mládí a cesta na královský trůn	8
3.2 Boj o královský trůn	13
3.3 Léta prosperity na českém trůně	18
3.4 Počátky a eskalace sporu Jiřího z Poděbrad a katolické církve.....	20
3.5 Druhá husitská válka	24
4. Mírový projekt sjednocení Evropy	31
4.1.1 Historické souvislosti	32
4.1.2 Vznik mírového projektu a diplomatické vyjednávání.....	34
4.1.3 Základní organizační struktura a cíle projektu	40
4.2 Odkaz mírového projektu	46
4.2.1 Mírový projekt Jiřího z Poděbrad a OSN	46
4.2.2 Mírový projekt Jiřího z Poděbrad a EU	54
5. Závěr	56
6. Resume	57
7. Seznam použité literatury	59

1. Úvod

Za téma této bakalářské práce jsem si vybral mírový projekt krále Jiřího z Poděbrad. Toto téma spadá do velmi zajímavého období našich dějin, kdy po letech bezvlády a po pokusu českých stavů dosadit na trůn mladého Ladislava Pohrobka z rodu Habsburků, který se sice koruny ujal, ale v nízkém věku zemřel, se na českém trůně ocitá Jiří z Poděbrad. Jiří z Poděbrad je velmi zvláštní postavou českých dějin. Jako jediný český král nepocházel z královského rodu, před zvolením byl pouhým, i když přesto značně významným, šlechticem a diplomatem při královském dvoře. Po celou dobu jeho vlády na českém trůně byla situace více než složitá. Z jedné strany byl jeho majestát ohrožován ze strany zvlčených stavů, které získaly v dobách bez silné ruky panovníka na síle, z druhé strany byl neustále ohrožován katolickými mocnáři v čele s uherským králem Matyášem Korvínem. Jeho nezáviděníhodnou pozici umocňoval fakt, že byl jako vladař neznalý a nezkušený v orientaci v dvorní politice a vystupování z pozice krále. Silnou pozici mezi evropskými dvory nepodporovala ani jeho tolerance k protestantství jako takovému a tím spíše jeho zřejmá náklonnost k husitskému a kališnickému odkazu, pro kterou byl a je zván „Husitským králem“.

Postava Jiřího z Poděbrad je velmi zajímavou a často nedoceňovanou postavou na poli mezinárodní diplomacie. Na tomto poli byl naopak velmi zkušený a v mezinárodní diplomacii leží i jeho patrně nejzajímavější a nejdůležitější odkaz. Tímto odkazem není nic jiného než, unikátní mezinárodní diplomatický projekt, který měl za cíl změnit dosavadní krvelačnou situaci na celoevropské úrovni a měl směřovat k zachování trvalého míru mezi křesťanskými zeměmi středověké Evropy. Bohužel Jiří z Poděbrad předběhl tímto cílevědomým plánem svoji dobu o několik století, ale jeho odkaz byl přesto uchován až do dnešní doby; nebyl zapomenut a bez zbytečného přehánění se dá označit jako předloha, na které byly položeny základy moderních mírových, ekonomických a politických uskupení, jako je Organizace Spojených Národů nebo Evropská Unie.

Tato práce se zaměřuje nejen na život, vzestup a problémy vlády Jiřího z Poděbrad, ale zejména na tento staletí přetrvávající odkaz českého krále, bez kterého si moderní evropskou a celosvětovou politiku jen stěží dokážeme představit.

2 Metodika a cíl práce

Cíl této práce se dá rozdělit do dvou základních částí. V první části má práce za cíl přiblížit život Jiřího z Poděbrad od narození, přes zvolení českým králem, léta vlády na českém trůně, až po jeho smrt. Tato část je dále diverzifikována do několika tematických podkapitol, ve kterých jsou rozpracovány jednotlivé etapy života Jiřího z Poděbrad. Úvodní podkapitola první části práce se zaměřuje na historické kořeny rodu z Poděbrad až po Jiřího z Poděbrad. Podkapitola dále zachycuje jeho dospívání a strmý růst na politickém poli až po úmrtí krále Ladislava Pohrobka, kdy Jiří působil v roli zemského správce. Samostatná podkapitola, v pořadí druhá, se zaměřuje na samotný boj o uvolněný český trůn. Tato podkapitola má poskytnout ucelený pohled na situaci po úmrtí krále, spojenou s mocenským bojem mezi možnými nástupci, mezi kterými vystupoval i Jiří z Poděbrad. Závěrem podkapitoly je zvolení Jiřího z Poděbrad českým králem. Třetí podkapitola se vztahuje ke krátkému období panování Jiřího z Poděbrad, kdy mohl pokojně vést zemi k ztracené prosperitě, opětovnému růstu významu pozice Českých zemí v Evropě a úspěchům nového krále na diplomatickém poli. Tento mírový stav netrval dlouho a začala postupná eskalace tlaku katolické církve vůči českým kališníkům. Právě narůstající problémy sporu mezi českými utrakvisty, Jiřím z Poděbrad a katolíky, v čele s papežem, jsou náplní čtvrté podkapitoly. Poslední podkapitola první části práce shrnuje nejdůležitější momenty, nyní již otevřeného konfliktu s katolickou církví, bojů s další křížovou výpravou pod vedením Matyáše Korvína a poukazuje na některé osudové chyby v rozhodování Jiřího z Poděbrad. Závěrem podkapitoly a i celé první kapitoly se práce dostává k posledním rokům života českého krále a logicky končí jeho smrtí v roce 1471.

Druhá část práce se zaměřuje na odkaz Jiřího z Poděbrad, a to na jeho mírový projekt. Rovněž i tato část je strukturována do několika podkapitol, které se zaměřují na jednotlivé aspekty tohoto projektu. Úvodní podkapitola má popsat situaci v době vzniku a nastínit důležité historické souvislosti. Následující podkapitola si bere za cíl rozebrat proces vzniku celého návrhu a mimo to se zaměřit na diplomatická jednání, která byla vedena českým králem s dalšími evropskými panovníky. V této kapitole je detailně popsán postupný vývoj projektu od protiturecké aliance až k velkolepému mírovému počínu a vlivy, které

na rodící se projekt působily. Třetí podkapitola sleduje cíl podat ucelený rozbor organizační struktury organizace, vnést světlo do základních principů jejího fungování a výklad cílů, které si organizace předsevzala. V Poslední podkapitole se práce věnuje odkazu mírového projektu Jiřího z Poděbrad v soudobých mezinárodních institucích – Organizaci Spojených Národů a Evropské Unii. Cílem je najít shodné momenty v těchto na první pohled rozdílných uskupeních a identifikovat návaznost na myšlenky Jiřího z Poděbrad.

Metodika, která dala vzniknout této bakalářské práci, spočívá v zejména v studiu historických podkladů zpracovaných v odborné historické literatuře, která se více či méně vztahuje k materii vlády Jiřího z Poděbrad. Takto získané informace následně je nutné důkladně zanalyzovat, porovnat a nakonec provést jejich syntézu do výsledného popisu obsahu tak, aby co nejvěrohodněji zachytil život, vládu a působení Jiřího z Poděbrad v českých dějinách. Obdobným postupem podléhá formulace druhé části práce, která se zaměřuje na mírový projekt jako takový. Zde půjde především o analýzu a porovnání vlivu původního mírového projektu na formulaci, fungování a organizaci v soudobých moderních subjektech (viz. OSN a EU).

3. Stručný životopis Jiřího z Poděbrad

Následující kapitoly práce zachycují všechny životní etapy krále Jiřího z Poděbrad od narození až po jeho smrt. Tato část má zachytit všechny důležité aspekty jeho života, postupný růst vlivu jeho osobnosti od mladého šlechtice, přes pozici ve stavovském sněmu a schopného diplomata až po roli vladaře nad českým královstvím. Jednotlivé podkapitoly jsou formovány tak, aby poskytly nejlepší přehled o historických skutečnostech provázející život a smrt tohoto jedinečného českého státníka.

3.1. Mládí a cesta na královský trůn

Historie rodu krále Jiřího z Poděbrad sahá již do první poloviny 13. století, respektive z této doby pochází záznamy o nejstarším známém příslušníkovi rodu. Tím byl Herald z Obřan, který mezi léty 1230 až 1240 zastával úřad olomouckého purkrabího¹. Syn Herald z Obřan, Kuno, založil a vystavěl na území jižní Moravy hrad Kunštát, podle něhož se rod začíná titulovat jako páni z Kunštátu (přídomek z Poděbrad, pod kterým proslul právě král Jiří, získává rod až později). Jeho bratrem byl Boček z Kunštátu, který založil jednu z mnoha linií rodu. Bočkovu rodovou linii zmiňují především proto, že je zakládajícím předkem rodové linie, která sňatkovou politikou získala pro rod město Poděbrady a jelikož z této větve pochází i Jiří z Poděbrad. Město Poděbrady přišlo jako věno ze sňatku Boučka (jeden z potomků, žijící ve 14. století) a Elišky z Lichtenburka. Od zisku Poděbrad pod své křídla rod přebírá přídomek pánů z Kunštátu a Poděbrad.

Již od svých počátků byl rod pánů z Kunštátu a Poděbrad spojován s českým vlastenectvím. Další z řady Bočků v rodě byl zapáleným stoupencem Jana Husa a silným kritikem koncilu v Kostnici (zmiňovaný Boček byl dědečkem Jiřího z Poděbrad)². Později se rod začíná hlásit nejdříve k radikálnímu křídlu. Později po smrti Jana Žižky z Trocnova se odklání od radikalismu k umírněnému křídlu kališníků. Synové děda Jiřího z Poděbrad Viktorin a Hynek z Poděbrad byli hrdí spolubojovníci husitského vojevůdce Jana Žižky z Trocnova³ a Jana Roháče z Dubé⁴. Mladší ze synů Hynek padl při obléhání Nymburka v roce 1426, které následovalo po rozporech s křídlem kališníků a úspěšné obraně Poděbrad před jejich vojsky. Otec Jiřího z Poděbrad, starší z bratrů, Viktorin zemřel počátkem roku 1427.

Samotné narození Jiřího z Poděbrad ovíjející nejasnosti, otec byl nesporně Viktorin z Poděbrad, ale dodnes panují spory o jeho matce a díky tomu jeho

¹ FRAIS, Josef. *Jiří z Poděbrad: král dvojího lidu*. Vyd. 1. Třebíč: Akcent, 2006, 165 s. ISBN 80-726-8382-9., str. 51

² FRAIS, Josef. *Jiří z Poděbrad: král dvojího lidu*. Vyd. 1. Třebíč: Akcent, 2006, 165 s. ISBN 80-726-8382-9., str. 52

³ asi 1360-1424) – slavný husitský vojevůdce, který nikdy nebyl poražen. Účastník bojů polsko-litevské koalice s Řádem německých rytířů. Účastník defenestrace v roce 1409, zakladatel Tábora a obce orebitů v roce 1423, pro niž vydal první český vojenský řád. Je považován za tvůrce husitské bojové taktiky opírající se o využití vozových hradeb

⁴ († 1437) – husitský hejtman a Žižkův přítel, po jeho smrti vůdčí představitel sirotků. Po bitvě u Lipan se odmítl podřídit novým podmínkám, opevnil se na svém hradě Sion a pokračoval v bojích. Po dobytí jeho hradu popraven.

reputace i reputace sourozenců dlouhá léta trpěla nařčením, že je levobočkem⁵ (i jako král byl často označován hanlivými výrazy, které odkazovaly na sporný původ). Jako nejpravděpodobnější matkou se dle pozdějších rodokmenů ukazuje Anna z Vartenberka. Rovněž přesné datum narození není zřejmé, nejčastěji se uvádí rozmezí mezi 20. a 24. dubnem 1420⁶ a i místo narození je sporné. Přestože převažuje názor, že se Jiří narodil v Poděbradech, jiné prameny uvádí jako možná rodiště Horažďovice, Hořovice, anebo jeden ze tří hradů v majetku rodu – Kunštát, Bouzov a Pernštejn⁷. Po smrti svého otce Viktorina se sedmiletého Jiřího ujal jeho strýc Boček z Kunštátu a po jeho smrti vzdálený příbuzný Heralt z Kunštátu. Rod nadále pokračoval v umírněné politice ve vztahu ke kališnictví, což mimo jiné dokládá i jeho údajná přítomnost v bitvě u Lipan na straně panské jednoty

Poté, co se stal plnoletým a zdědil panství nad Poděbrady, Kunštátem, Liticemi a Boskovicemi, se usadil v roce 1437 jako hlava významného českého šlechtického rodu do lavic zemského soudu. Od této chvíle začíná jeho strmá politická kariéra, ke které mu značně dopomohl již zmíněný Hync Ptáček z Pirkštejna⁸, který byl jeho protektorem. Již o dva roky později je v dobových spisech kališníků uváděn jako třetí nejvýznamnější osobnost strany. Nad ním byli pouze dva mocnáři, a to Hync Ptáček, který zastával funkci nejvyššího zemského hofmistra⁹ a Aleš ze Šternberka, nejvyšší komorník¹⁰ Českého království. V roce 1440 nastupuje do funkce jednoho ze dvou hejtmanů boleslavského kraje a ve stejném roce si bere svoji první ženu Kunhutu ze Šternberka. Stejněho roku získává čestný úkol, jako jeden poslů, kteří byli vysláni k Albrechtu Bavorskému s nabídkou české koruny. Po smrti Hynce Ptáčka v roce 1444 se stává vůdčí osobností spojených kališnických landfrídu¹¹ a jednou z nejvlivnějších osobností v českých zemích. Na pozadí zvolení Jiřího do pozice vrchního hejtmana se

⁵ Označení pro nemanželského potomka

⁶ HORA-HOŘEJŠ, Petr. *Toulky českou minulostí*. 2. vyd. Ilustrace Jiří Běhounek. Praha: Baronet, 1995, 454 s. ISBN 80-858-9020-8., str. 370

⁷ Tamtéž.

⁸ († 1444) – husitský politik a iniciátor Panské jednoty. Mezi roky 1436 a 1444 nejvyšší český hofmistr a mincmistr. Dlouholetý rádce Jiřího z Poděbrad

⁹ Správce panovnického dvora a za nepřítomnosti krále předseda komorního soudu.

¹⁰ Uděloval povolení k audienci u panovníka, zodpovídal za řádné vedení agendy zemských desek, měl dozor nad menšími zemskými úředníky, obesílal žalované u zemského soudu

¹¹ Výraz označující dohodu správních celků v rámci země o míru. Poprvé se objevují v Německu od 12. století. Účelem těchto dohod bylo omezení svémoci, ochrana veřejného pořádku, byly namířeny proti násilí, loupení a soukromým válkám. Také obsahovaly ujednání o potírání porušitelů zemského míru. Poprvé ho uzavřel Jindřich IV. v r. 1103. V českých zemích byl uzavřen poprvé roku 1388 mezi moravským markrabětem Joštem, olomouckým biskupem Mikulášem a moravskou šlechtou.

odehrával mocenský boj kališníků, reprezentovaných Jiřím z Poděbrad a jím zformovanou Poděbradskou jednotou¹² a katolíků v čele s Oldřichem z Rožmberka¹³ a Strakonickou jednotou¹⁴ o vedoucí pozici v zemi. Ačkoliv byl již počátkem roku uznán nástupnický nárok Ladislava Pohrobka¹⁵ na český trůn, Oldřich z Rožmberka tajně usiloval o získání koruny.

Od této chvíle se mocenský vzestup Jiřího z Poděbrad nadále eskaloval. V roce 1448 provedl lstivý převrat v Praze, kterou po téměř deseti letech získal ze spárů katolíků. Převrat byl dokonale naplánován, a to až do té míry, že při obsazení Prahy zemřel jen jediný Jiřího voják¹⁶. Tento taktický tah značně oslabil pozici jeho katolického oponenta a téhož roku byl na benešovském sněmu kališnických landfrídků a obcí zvolen zemským správcem. Řadou mistrných taktických úskoků, smluv, bojů a zákulisních jednání získává na svoji stranu většinu kališnických, ale i katolických stavů a v roce 1452 je na pražském zemském sněmu zvolen zemským správcem s vladařskou mocí¹⁷ (jde o faktické uznání volby kališníků z roku 1448). Zemský sněm ho ustanovil do nejvyššího úřadu na dva roky, ale přesto proti jeho osobě vystupuje řada nepřátel a odpůrců. Mezi ně můžeme počítat již zmíněnou Strakonickou jednotu, ale například i město Tábor (které obsadil bez boje na podzim téhož roku) či západočeské landfrídky. Svého úhlavního nepřítele na českém politickém poli, Oldřicha z Rožmberka, odstavil Jiří z Poděbrad taktickým úskokem, kdy využil snah svého oponenta. Ten se pustil do obrany Vídně proti osmanským hordám s vizí následné pomoci rakouských stavů v boji proti Jiřímu z Poděbrad, ale v průběhu bojů o Vídeň vypršela lhůta, kdy se měl podrobit zemskému sněmu a vydat zpět královské državy. Tohoto faktu Jiří mistrně využil a během Rožmberkovy nepřítomnosti

¹² Politická strana českých kališníků, založená 24. června 1448 v Kutné Hoře, v jejímž čele stál Jiří z Poděbrad. Prosazovala dodržování kompaktát a bojovala proti Strakonické jednotě českých katolíků. 3. září 1448 vojska Poděbradské jednoty téměř bez boje obsadila Prahu a otevřela tak Jiřímu z Poděbrad cestu k funkci správce země a později krále.

¹³ (1403-1462) – jihočeský velmož, který se snažil získat osobní prospěch ve službách Zikmunda Lucemburského a dalších katolických pánů. Později ostrý politický protivník husitů a samotného Jiřího z Poděbrad; jeden ze zakládajících členů Jednoty zelenohorské.

¹⁴ Politicky motivovaný spolek protivníků Jiřího z Poděbrad; v čele jednoty stáli páni z Hradce a Rožmberka. Nepřátelství mezi jednotou a Jiřím přerostlo do válečného konfliktu, ukončeného 1450.

¹⁵ Též zvaný Holec (22. února 1440 Komárno – 23. listopadu 1457 Praha) z rodu Habsburků byl od roku 1444 uherský a od 1453 také český král. Čtvrtým dítětem českého, uherského a německého krále a rakouského vévody Albrechta II. (V.) Habsburského a jeho choti Alžběty Lucemburské, dcery císaře Zikmunda. Protože se narodil až čtyři měsíce po smrti svého otce, byl nazýván pohrobkem.

¹⁶ FRAIS, Josef. *Jiří z Poděbrad: král dvojího lidu*. Vyd. 1. Třebíč: Akcent, 2006, 165 s. ISBN 80-726-8382-9, str. 58

¹⁷ Tamtéž.

obsadil jeho hlavní sídlo Hlubokou a tím definitivně (alespoň prozatím) zlomil odpor ze strany Rožmberků. Aby zabránil nařčení ze strany katolických stavů, že upřednostňuje kališníky, pasoval z titulu zemského správce celou řadu vysokých katolických šlechticů do vysokých státních úřadů, příkladem budiž ustanovení syna Oldřicha z Rožmberka Jindřicha slezským zemským správcem a jeho bratra Jošta z Rožmberka vratislavským biskupem. Tímto tahem sebral vítr z plachet pro případnou kritiku a získal si na svoji stranu četné katolické přívržence.

Ačkoliv se Jiří z Poděbrad snažil vyhybat otevřený vojenským střetům a upřednostňoval diplomacii, dokázal být i krutým a nelítostným. V průběhu roku 1453 se k němu donesla informace o chystaném povstání v Praze. Jakmile bylo spiknutí odhaleno, Jiří neváhal vydat příkaz k popravě starého přítele Aleše ze Šternberka, ke kterému vedly nitky chystaného puče. Při rozplétání pavučiny intrik za připravovaným povstáním se důkazy obrátily i proti Janu Smiřickému, který byl v minulosti spoluhejtmanem v mladoboleslavském kraji společně s Jiřím. I Jan Smiřický neunikl popravě. Nedlouho po potlačení pražského spiknutí došlo k setkání Jiřího z Poděbrad s nástupcem na trůn Ladislavem Pohrobkem. Ladislav Pohrobek, který snadno získal českou korunu, začínal tlačit na české kališnické stavy a požadoval sjednocení víry a návrat ke katolicismu. Tento požadavek samozřejmě pobouřil velkou část českého panstva, ale na svoji stranu získali nečekané spojence. Těmito spojenci byli Ladislavovi strýcové Oldřich Celský¹⁸ a císař Friedrich III. Habsburský¹⁹ a dokonce i papež Mikuláš V.²⁰, kteří se za české kališníky nepostavili z důvodu nějakých osobních sympatií, ale z důvodu, že se obávali dalšího válečného konfliktu. Mikuláš V. dokonce „napomenul“ mladého Ladislava, aby se zbytečně nevměšoval do českých záležitostí a raději přenechal řešení stávající situace na zkušeném Jiřím. Po korunovaci Ladislava Pohrobka českým králem 28. října 1453 neměl mladý král moc jiných možností, než potvrdit Jiřího z Poděbrad regentem²¹ na dalších šest let. Ačkoliv byl mladý král formální hlavou země, faktická správa a vláda nad zemí byla plně situována v ruce Jiřího.

¹⁸ (asi 1406-1456) – Koruntantský šlechtic, v letech 1437-1439 místodržitel v Čechách, od roku 1452 poručník Ladislava Pohrobka

¹⁹ (1415-1493) – král a císař Svaté říše římské, rakouský arcivévoda, štyrský, korutantský a kraňský vévoda. Poručník Ladislava Pohrobka. V roce 1460 zvolen králem proti Matyáši Korvínovi. Poslední římský císař korunovaný v Římě; pro své potomky prosadil dědičný titul císaře.

²⁰ (1397–1455) - rodným jménem Tommaso Parentucelli, od roku 1447 až do své smrti papežem katolické církve. Zakladatel Vatikánské knihovny (1448)

²¹ Titul běžně používaný pro dočasného zástupce panovníka (správce země) většinou v souvislosti s nezletilým nástupcem trůnu.

Král Ladislav Pohrobek se o dění v českých zemích příliš nestaral a ačkoliv se naučil základy češtiny během svého pobytu, jako katolický mocnář měl značné obavy z českých „kacířů“ a radši se uchýlil ke svému strýci Oldřichu Celskému, vévodovi s Korutan, který se ho ujal a vychovával již dříve. Správa nad zemí byla tedy plně v rukou Jiřího z Poděbrad, který nadále pokračoval v krocích vedoucích ke stabilizaci a rekultivaci území. Přes trvajících námitky ze strany katolických pánů a zejména ze strany Slezka byl v březnu roku 1454 znovu zvolen zemským správcem a stavy mu přislíbili poslušnost. V této době se Jiří zasadil o obnovení zemského soudu a dohlédl na zajištění správného chodu zemských desek²². Tyto kroky byly všeobecně vítaným krokem, ale Jiří si tím připravil půdu pro konfiskaci značného majetku šlechty. Ihned po jeho znovuzvolení ustanovil zvláštní komisi, která přezkoumávala záznamy zemských desek a kdo nebyl schopen prokázat původ svého majetku, ten o něj přišel ve prospěch královské komory.

V průběhu roku 1457 vrcholily přípravy na svatbu Ladislava Pohrobka s dcerou francouzského krále Karla VII. Magdalenou z Valois. Mezi centry Ladislavových zemí probíhal politický boj o to, kde se nakonec svatba odehraje. Nakonec převládla tlak českých zástupců a Praha tak porazila Budín a Vídeň. Ladislav Pohrobek se koncem září přesunul do Prahy, kde ho vítaly nadšené davy místních obyvatel, ti si ho spojovali s výparným zlepšením podmínek v království, ačkoliv král v tomto směru udělal jen velmi málo a neprávem získal oblibu za kroky, které vykonal Jiří. Přípravy provázající svatbu byly v plném proudu, ale stala se neočekávaná tragédie, když dne 23. listopadu 1457 Ladislav Pohrobek též zvaný „král Holec“ za nevyjasněných okolností umírá. Dnes již víme, že pravděpodobnou příčinou náhlého úmrtí krále byla vzácná forma lymfatické leukémie²³.

²² Předchůdce pozemkových knih; vedená v královském zájmu proti zpupným šlechticům. Zápisem majetku do desek se stává majetek dědičným. Do zemských desek se zapisovaly i ustanovení zemských sněmů a další závazné dokumenty.

²³ VLČEK, Emanuel. *Fyzické osobnosti českých panovníků: atlas kosterních pozůstatků českých králů Ladislava Pohrobka, Jiřího z Poděbrad a Habsburků pohřbených v Praze s podrobným komentářem a historickými poznámkami*. 1. vyd. Praha: Vesmír, 2000, 301 s. Postavy českých dějin očima antropologa, sv. 4. ISBN 80-859-7729-X.

3.2 Boj o královský trůn

Smrt českého krále na Jiřího nevrhala pozitivní světlo, řada jeho odpůrců, zejména z katolických kruhů, ho obviňovala z úkladné vraždy podáním jedu. Jiří z Poděbrad už na sobě měl stín podezření z travičství z minulosti, kdy za záhadných okolností zemřel Menhart z Hradce, který spravoval Prahu před povstáním v roce 1448. Menhart z obležené Prahy neutekl jako mnoho jiných, byl zajat a později zemřel po dlouhém věznění v Poděbradech. Jak již bylo zmíněno, pravá příčina byla odhalena až roku 1985, kdy byly Ladislavovy ostatky analyzovány moderními medicínskými postupy, a závěr přezkumu ukazoval na lymfatickou leukémii. Tato nemoc ve své konečné fázi často vykazuje podobné příznaky jako otrava. Další přítěží pro Jiřího reputaci byl jeho otevřenější vztah k utrakvismu.

Vzápětí po Ladislavově smrti vyslal správce Jiří spěšné poselství do Francie, aby informoval Karla VII. o nastalé tragédii. Poté co se král smutnou novinu dozvěděl, rozzuřil se a domníval se, že se stal obětí promyšleného podvodu. Vystrašení poslové, bojící se o svůj život, rychle kontrovali ústy Zdeňka ze Šternberka, který nabídl trůn pro synka Karla VII., v té době jedenáctiletého Karla. Návdavkem přidal ujištění, že se volba jeho syna jistě podaří, jak na českém, tak na uherském trůně.

Mladý korunní princ Karel nebyl jediným zájemcem o českou korunu. Situace se obrátila o sto osmdesát stupňů a dříve opovrhovaná a odmítaná česká koruna byla nyní žádaným zbožím. V českých zemích se naprosto změnila ekonomická situace a vidina obrovského zisku pobízela mnoho zájemců z okolních zemí. Karel VII. se o slíbený trůn důrazně ucházel a svůj nárok podporoval jednak sliby Jiřího poslů, tak i smlouvami uzavřenými mezi oběma královstvími za krále a císaře Karla IV. Nárok na českou korunu vznesl císař Friedrich III. Štýrský, strýc Ladislava. Jeho nárok na trůn byl argumentován existencí uzavřené dohody z roku 1364 mezi Habsburky a Lucemburky²⁴. Další z dlouhé řady uchazečů o trůn byl polský panovník Kazimír IV. Jagellonský²⁵. Kazimíru už byla česká koruna v minulosti nabízena. Ačkoliv odmítl, tento fakt se

²⁴ Po sňatku Alžběty Lucemburské s vévodou Rudolfem IV. uzavřel Karel IV. s Habsburky dohodu, že v případě vymření jednoho z rodů přejde vláda nad jejich zeměmi do rukou rodu druhého.

²⁵ (1427-1492) – litevský velkokníže a od roku 1447 polský král. Dlouholetý přítel a spojenec Jiřího z Poděbrad. Po úmrtí Jiřího získal jeho syn Vladislav Jagellonský českou korunu.

v nastalé situaci s vidinou zisku, nyní perspektivní, koruny velmi hodil. Navíc se jeho manželkou stala Ladislavova sestra Alžběta. Se stejnou rétorikou se ozval říšský kurfiřt²⁶ Vilém Saský, který v mezičase pojal za manželku další s Ladislavových sester Annu. Tu sice před časem zapudil, ale nyní argumentoval, že akt zapuzení nijak neoslabuje nárok na práva, která ze sňatku vyplývala, a nikdy se jich nezřekl. Řady zájemců rozšířili i další uchazeči, ale jejich nároky na trůn nebyly tak významné. Neopomenul se ozvat ani český Oldřich z Rožmberka, který obratem navrhl jako vhodného kandidáta svého syna Jana, který převzal úřad hejtmána ve Slezsku po zemřelém bratru. Pražský arcibiskup Jan Rokycana²⁷ se postavil za názorovým proudem, že by české země zasloužili na trůně opravdu českého krále. Posledním ryze českým králem byl Václav III., který byl zavražděn v Olomouci roku 1306.

Jiří z Poděbrad rozehrál silnou diplomatickou partii. V první fázi, kdy se kandidáti na trůn jen hrnuli, se vůbec mezi uchazeče o trůn nehlásil. Byl si vědom silných výhrad a síly katolické opozice. Kritikou nešetřili ani zástupci kališníků, kteří jeho snahy o rovnoprávnost obou věr chápali jako zradu. Velmi silný argument proti jeho osobě byl i jeho nízký původ a především trvajícím podezřením, že je nemanželského původu. Navrch zde bylo podezření, že nechal otrávit Ladislava Pohrobka. Místo otevřeného boje s ostatními kandidáty zvolil zákulisní diplomacii. Jeho velkou výhodou byla pozice zemského správce, které neváhal využít. Z úřadu správce mohl jménem královské komory odpouštět dluhy a udělovat vysoké hodnosti a úřady, a to na rozdíl od svých konkurentů ihned. Pustil se do usmiřování starých křivd a sporů, sliboval na všechny strany a podplácel. Jedním z jeho trumfů v boji o trůn se ukázala sázka na neočekávanou kartu – Matyáše Korvína²⁸. Matyáš Korvín byl dlouhou dobu vězněm a rukojmím Ladislava Pohrobka. Jiří ho nechal propustit a trávil s ním mnoho času. Mladého

²⁶ Kurfiřti byla říšská světská a duchovní knížata, kteří měli právo volit říšského císaře a zároveň zastupovali nejvyšší říšské úřady. Nárok na volbu byl poprvé uplatněn 1198; formální zakotvení 1356 Zlatou bulou Karla IV., kde se upevňuje 7 kurfiřtů (4 světských a 3 duchovních). Jednalo se o mohučského arcibiskupa (nejvyšší kancléř říšský), trevírského arcibiskupa (nejvyšší kancléř italský), kolínského arcibiskupa (nejvyšší kancléř burgundský), český král (nejvyšší číšník), rýnský falckrabí (nejvyšší stolník), saský vévoda (nejvyšší maršálek) a braniborský markrabí (nejvyšší komorník). Později se počet kurfiřtů měnil. Jejich význam upadá v roce 1806 společně se zánikem Sv. říše římské národa německého.

²⁷ (1397-1471) – teolog, politik a žák Jana Husa. Obhájce husitských požadavků v Bazileji. V roce 1435 zvolen pražským arcibiskupem, ale nikdy nebyl potvrzen Římem. Stoupenec umírněných kališníků a Jiřího z Poděbrad.

²⁸ (1440-1490) – syn Jánose Hunyadyho, roku 1458 zvolen za značné podpory ze strany Jiřího z Poděbrad uherským králem. Vynikající válečník a podpůrce vzdělanosti, založil první uherskou univerzitu Academia Istropolitana a Corvinianu (Matyášovu knihovnu).

Matyáše povzbuzoval a nabízel silnou podporu pro jeho boj o uherskou korunu. Fakt, že v roce 1457 zasnoubil Matyáše se svojí dcerou Kateřinou a nabídl mu silnou vojenskou pomoc, udělal v Uhersku dojem a Matyáš byl počátkem roku 1458 zvolen na uherský trůn. Nástup Matyáše na uherský trůn byl pro Jiřího silný argument pro jeho vlastní kandidaturu. Matyáš, stejně jako Jiří, nepocházel z královského rodu a navíc neměl ani nějaké zvláštní vlastní zásluhy, čerpal spíš z uznání služeb jeho otce Jánose Hanyadyho²⁹. Matyáš se projevil jako vděčný, když Jiřímu nechal poslat šestnáct tisíc zlatých, čtrnáct centů stříbra a další dary³⁰. Vydatná pomoc ze strany uherského krále poskytla značné prostředky na pokrytí nákladů s kandidaturou na trůn, zejména výdajů na podplácení a kupování rozhodujících hlasů při volbě. Měsíc po zvolení Matyáše uherským králem se Jiří oficiálně přihlásil mezi kandidáty na českou korunu.

V této době již Jiří značně rozšířil základnu svých podporovatelů, na jeho stranu se postavil arcibiskup Jan Rokycana a o zlepšení svého obrazu mezi katolíky využíval své manželky Johany z Rožmitálu³¹, která mezi katolickými kruhy požívala značné prestiže a jejího bratra Lva³². S rostoucí podporou pro Jiřího začaly oslabovat hlasy po ostatních kandidátech. Mezi nejvýznamnějšími kandidáty zůstali pouze tři – francouzský princ Karel, saský kurfiřt Vilém a zemský správce Jiří z Poděbrad. Nárok Friedricha III. Byl silně podkopán právní kličkou. Svoji kandidaturu argumentoval dědičnou smlouvou mezi rody Habsburků a Lucemburků, ale ta se dala snadno obejít ustanoveními plynoucími z textu Zlaté bule císaře Karla IV. z let 1355 a 1356, který měla jako říšský zákon vyšší právní sílu. Zlatá bula dávala českým stavům právo rozhodnout o nástupci na trůn v případě vymření rodu po meči, ale i po přeslici. Nároky polského krále Kazimíra IV. a Viléma Saského byly silně oslabeny českými stavy, které zastávaly názor, že práva plynoucí z manželství se sestrami Ladislava lze pominout, protože nebyly provdány se souhlasem stavů. Jan z Rožmberka byl stažen řad kandidátů po domluvě mezi jeho otcem a Jiřím z Poděbrad. Jiří přislíbil zchudlým Rožmberkům odpuštění jejich závazků vůči královské komoře a

²⁹ (asi 1407-1456) – uherský šlechtic a slavný vojevůdce, otec Matyáše Korvína. V letech 1446-1452 uherský zemský správce.

³⁰ FRAIS, Josef. *Jiří z Poděbrad: král dvojího lidu*. Vyd. 1. Třebíč: Akcent, 2006, 165 s. ISBN 80-726-8382-9, str. 70

³¹ (asi 1430-1475) – druhá manželka Jiřího z Poděbrad, od roku 1458 česká královna. Po smrti Jiřího z Poděbrad správkyně Českého království (1473-1474).

³² (asi 1425-1485) – český šlechtic a významný diplomat, bratr Johany z Rožmitálu a švagr Jiřího z Poděbrad. Od roku 1464 nejvyšší sudí a v letech 1467-1480 nejvyšší hofmistr Českého království. Účastnil se na diplomatických snahách českého krále proti mezinárodní izolaci ze strany papeže.

rozhodnutí pravděpodobně podpořil štědrým úplatkem. Poté co si takto získal i podporu ze strany Rožmberků, bylo třeba získat na svoji stranu nejvyššího purkrabího Zdeňka ze Šternberka. Zde byla vyjednávací pozice Jiřího usnadněna tím, že jeho první manželka Kunhuta pocházela z rodu Šternberků a navíc uchovával se Zdeňkem dlouhodobé vztahy. Náklonnost moravských stavů si získal sňatkem své dcery Barbory s Jindřichem z Lipé, majitelem Moravského Krumlova. Rod z Lipé držel v svých rukou dědičný titul nejvyššího maršálka³³, který získal od Jana Lucemburského jeho stejnojmenný předek. Jiří spoustu váhavých, nerozhodnutých stavů přiklonil na svoji stranu prohlášením, že v případě svého zvolení nebude vymáhat neoprávněně držené církevní a královské statky.

Ačkoliv byla Jiřího příprava velmi důkladná, výsledek volby vůbec nebyl jednoznačným. Volební sněm poprvé zasedl 27. února 1458³⁴ a ani po jeho zahájení nenechal Jiří nic náhodě. Během sněmu vyhlásil částečnou mobilizaci a okolí debatujícího sněmu zahrnuly jeho jednotky. „Stavovští šlechtici a zástupci královských měst procházeli před vstupem do radnice náměstím zcela zaplněným Jiříkovými stoupenci, skandujícími jeho jméno, procházeli špalírem vojska v plné zbroji (další oddíly stály v pohotovosti opodál), údajně dokonce museli projít kolem popravčího špalku, u něžž byl připraven kat se svými pomocníky.“³⁵. Volební debata zabrala celé čtyři dny a vyvrcholila dne 2. března 1458, kdy byl zemský správce Jiří z Poděbrad jednomyslně zvolen českým králem. V nástupnickém projevu přislíbil dodržování Basilejských kompaktát³⁶ a slíbil snášenlivost kališníkům i katolíkům. 7. dubna se konala korunovace ve Svatovítské katedrále. Ačkoliv dle korunovačního řádu měl být český král korunován z rukou pražského arcibiskupa, k tomuto nedošlo, protože arcibiskup Jan Rokycana nebyl ani po téměř dvaceti letech ve funkci uznán Římem. Pro tento účel byli z Uher posláni biskupové Augustin z Rábu a Vincenc z Vácu. V průběhu korunovace pronesl nástupnický projev, kde opětovně potvrdil dodržování kompaktát a ujištění o náboženském smíru mezi katolíky a kališníky. Důležitější

³³ Společný úředník pro Čechy a Moravu, předsedal soudu, který rozhodoval spory o šlechtickou čest.

³⁴ HORA-HOŘEJŠ, Petr. *Toulky českou minulostí*. 2. vyd. Ilustrace Jiří Běhounek. Praha: Baronet, 1995, 454 s. ISBN 80-858-9020-8., str. 376

³⁵ FRAIS, Josef. *Jiří z Poděbrad: král dvojího lidu*. Vyd. 1. Třebíč: Akcent, 2006, 165 s. ISBN 80-726-8382-9, str. 71

³⁶ Ústupek katolické církve husitům vyjednaný na koncilu v Basileji. Kompaktáta povolovala českým husitům přijímání pod obojí. Pod podmínkou přijetí kompaktát a dalších požadavků, zvolili české stavy roku 1436 Zikmunda Lucemburského českým králem. Platnost kompaktát byla od počátku zpochybnována. Roku 1462 byla prohlášena papežem Piem II. za zrušená.

byl ale slib tajný, který složil den předtím skrzeva přítomné uherské biskupy. Obsah tohoto tajného slibu byl zejména příslib poslušnosti vůči papežské stolici, ale Jiří byl nucen tento slib rozšířit o slib zachování jednotné víry, že bude poddaným bránit v kacířství a bude střežit čistotu křesťanství v zemi. A právě tento slib se později stal jedním z největších problémů v době jeho vlády.

3.3 Léta prosperity na českém trůně

První záležitostí, která byla na pořadu k řešení, byl zisk uznání od vedlejších zemí Koruny české. Sněmy vedlejších zemí většinou přejímaly rozhodnutí českých sněmů, ale rovněž se často stavěli proti moci centra království. První, kdo uznal nově zvoleného krále Jiřího, bylo Moravské markrabství, a to již stejného roku, pouze Jihlava se vzpouzela a bylo nutné ji donutit vojenským obléháním k poslušnosti. Ostatní země se připojily během následujícího roku až na několik výjimek. Nejsilnější odpor přicházel z Vratislavi, která uznala krále až v roce 1461. Během vojenského tažení do Lužic uzavřel několik dohod s Vilémem Saským a jeho bratrem Friedrich o územním vyrovnání, kdy podstoupil některé české državy výměnou za území ztracené během husitských válek. Jako návdavkem uzavřel dva sňatky. Během diplomatických jednání se saskou stranou provdal svou dceru Zdenu za vévodu Albrechta Saského a jeho syn pojal za manželku vévodovu sestru Kateřinu, čímž získal saské vévody jako spojence na svojí stranu. Dalšího syna Jindřicha provdal za dceru Albrechta Braniborského Voršilu. Jiřího aktivita na diplomatickém a politickém poli byla velmi obratná. Podařilo se mu usmířit dlouhé spory císaře Friedricha III. a jeho bratrem Albrechtem IV., za což si vysloužil uznání své korunovace císařem a přijal České království za své léno. Během vyjednávání mezi Matyášem Korvínem a císařem vystupoval jako jejich prostředník (císaře Friedricha III. si zvolila část neposlušné uherské šlechty za svého krále). Urovnal trvající územní spory mezi braniborskými Hohenzollerny³⁷ a bavorskými Wittelsbachy. Další zajištění bezpečnosti českých zemí přinášela nově uzavřená smlouva s Francií o vzájemné ochraně a pomoci, nad to udržoval přátelské vztahy s polským dvorem.

Kolem roku 1460 mělo české království v Evropě silné postavení a český král měl dokonce tak silnou pozici, že mu jeho rádci začali připravovat pozici císaře místo Friedricha III., který se netěšil velkému respektu. V tomto směru na něj tlačil zejména německý Martin Mair, který do Jiřího vkládal velké naděje, že by mohl Evropu plnou vnitřních sporů a válek sjednotit. Mair králi tvrdil, že disponuje minimálně třemi hlasy říšských kurfiřtů – saského vévody, braniborského markraběte a samozřejmě svým vlastním, protože český král měl

³⁷ Starobylý a mocný německý šlechtický a královský rod, pojmenovaný podle hrabství Zollern. Po zisku Braniborska a s ním i kurfiřtského hlasu v roce 1415 se rod stává jedním z nejvýznamnějších a nejmocnějších německých rodů. Poslední z panovníků z rodu Hohenzollernů byl rumunský král Michal I., svržený v roce 1947 komunisty.

také jeden hlas při volbě císaře. Další z hlasů, a to hlas týnského falckraběte, je možné získat úplatkem. Jiří z Poděbrad by o císařský stolec samozřejmě stál, ale poté co zanalyzoval rizika spojená s touto snahou, od plánu upustil. Uvědomil si, že by nikdy nemohl získat hlasy tří duchovních kurfiřtů a navíc byl k zisku císařského stolce nezbytně nutný souhlas katolické církve, který by král českých kacířů neměl naději získat.

3.4 Počátky a eskalace sporu Jiřího z Poděbrad a katolické církve

První zásadní problémy v roli panovníka přicházejí po úmrtí papeže Kalixta III.³⁸. Papež zemřel náhle v srpnu roku 1458 a na jeho místo byl dosazen Eneas Silvio Piccolomini³⁹, do té doby přítel Jiřího z Poděbrad, kritik papežské moci a znalec českých poměrů. Poté co usedl na papežský stolec jako papež Pius II., začal svoji rétoriku vůči českým zemím a králi Jiřímu zostřovat. Zastával názor, že je nezbytně nutné mohutnou vojenskou akcí rozpráší ohrožení ze strany Osmanské říše, která neustále dorážela na křesťanskou Evropu z Východu a s trvajícím postupem i z Jihu. Pius II. se domníval, že předpokladem pro úspěšné tažení proti Turkům je jednotnost křesťanství, aby mohlo vytáhnout do boje s maximální silou a razancí. Tento předpoklad znamenal urovnání dosavadních sporů mezi jednotlivými panovníky a zejména potlačení zpupných českých kališníků. Papež začal vznášet na české utrakvisty požadavky, aby se podrobili papežské absolutní autoritě, upustili od svých nesmyslných požadavků, a aby byla jednota víry v českých zemích – tedy katolická víra. Tlak ze strany katolické církve umocnila diplomatická chyba Jiřího. V průběhu roku 1460 papež svolal kongres církevních a světských knížat v Mantově, kde Pius II. hodlal zorganizovat protiturecké tažení, jeho příprava byla značně neohrabaná a tak výsledek kongresu vyzněl v podstatě na prázdno. Rozhněvaný papež začal hledat, koho by z neúspěchu jednání mohl obvinít a využil osoby Jiřího z Poděbrad, který se i přes výzvu k účasti nedostavil a navíc opomněl podat omluvu či vysvětlení nepřítomnosti. Pius II. tento fakt označil za důkaz o českém kacífství a zpupnosti a samotného krále Jiřího nazval kacířem. Jiří se samozřejmě v nastávající situaci dobře orientoval a provedl diplomatickou protiofenzívu, aby papežův nátlak omezil. I přes veškerou snahu o zmírnění situace, se tlak katolické církve v čele s papežem nadále stupňoval a nejhorší mělo teprve přijít.

³⁸ (1378-1458) – Vlastním jménem Alfonso (Alonso) Borgia, papežem byl zvolen 1455 a zastával tuto funkci až do své smrti v roce 1458.

³⁹ (1405-1464) – italský humanista, diplomat a historik; v roce 1458 zvolen papežem pod jménem Pius II. Ačkoliv dříve vystupoval jako kritik papežské moci, po svém zvolení papežem ve svém projevu otočil. Znalec českých poměrů a spisovatel, asi nejznámější je jeho dílo *Historia Bohemica*. Později silný protivník a kritik českého krále, rozepře vrcholily zrušením Basilejských kompaktát a předvoláním českého krále před církevní soud.

Počátkem roku 1462 Jiří vyslal vysokou českou delegaci vedenou Zdeňkem Kostkou z Postupic⁴⁰ k papeži, aby předložili papeži královský slib poslušnosti a zároveň požádali hlavu katolické církve o uznání pražského arcibiskupa Jana Rokycany ve funkci. Mimoto měla delegace dosáhnout uznání kompaktát. Delegace v Římě silně pohořela, protože se vrátila s vyjádřením, které se téměř rovnalo vyhlášení války. Vyslanci čekali několik týdnů na pozvání k audienci a ještě déle trvalo vyjádření. Tyto průtahy využil papež k tomu, aby svolal konzistoř o více než čtyřech tisících účastnících, kde slavnostně zrušil kompaktáta. K zrušení využil nejasných formulací v nich a uvedl, že on, ani žádný z jeho předchůdců, kompaktáta nikdy neuznali, že jejich dodržování bylo uznáno pouze pro jedinou generaci a nyní jsou neplatná. Dále se opíral do Jiřího za jeho slib poslušnosti, ve kterém se zavazoval uchovávat jednotnou víru, kterou si představitelé katolické církve vysvětlovali jako uchování katolické víry a nyní obviňoval Jiřího z křivé přísahy. Na takto závažná obvinění musel král Jiří reagovat a reagoval na ně projevem na zemském sněmu v srpnu roku 1462, kde se postavil za platnost kompaktát s tím, že ani papež nemůže zrušit rozhodnutí koncilu a kde slíbil bránit svojí víru. Prohlášení ze zemského sněmu provázela horečná diplomatická vyjednávání, Jiří věděl, že je pouze otázkou času, kdy bude papež požadovat nápravu Čechů mečem. Ještě v průběhu roku uzavřel novou smlouvu s polským králem Kazimírem IV., opětovně pomohl císaři, který zůstal uvězněný v obležené Vídni. Za pomoc císaři získal Jiří titul říšských knížat pro své syny a slib, že se pokusí urovnat spor českého krále s papežem. Hlavní diplomatický protitah spočíval v přípravách největšího mírového projektu, který měl mimo jiné i značně oslabit vliv papeže a jeho stále narůstající nátlak. Projekt se zakládal na myšlenkách dalšího rádce českého krále Antonia Mariniho z Grenoblu⁴¹, ale Jiří je rozvedl do neuvěřitelných rozměrů, které čekaly na své naplnění téměř pět set let, ale o projektu samotném až v druhé části práce. Papež Pius II. na Jiřího snahy kontroval předvoláním k církevnímu soudu přesně ve chvíli, kdy vyjednávací delegace dorazila ke dvoru francouzského krále, kde měli připravit půdu a učinit první kroky k naplnění Jiřího velkolepého plánu.

⁴⁰ (†1468) - jeden z vůdců Jednoty poděbradské a zároveň hejtman chrudimského landfrídu. Vlivný člen dvorské rady krále Jiřího. Král ho jmenoval i nejvyšším mincmistrem Království českého. Cenné služby králi prokázal i jako diplomat. Později jmenován nejvyšším purkrabím českého království.

⁴¹ Francouzský ekonom a diplomat, ve službách Jiřího z Poděbrad (1460-1464), který ho často využíval v diplomatických jednáních, považovaný za jednoho ze spoluautorů koncepce mírové organizace Jiřího z Poděbrad. Po neúspěchu u francouzského dvora v roce 1464 zůstává ve Francii a do Čech se už nevrátil.

Jiří z Poděbrad měl k dostavení k církevnímu soudu běžnou lhůtu trávající po sto osmdesát dní. Jiří pravděpodobně neměl v úmyslu se k soudu dostavit, ale to zůstane nezodpovězenou otázkou, jelikož necelé dva měsíce od předvolání papež Pius II. umírá. Na Petrském stolci ho vystřídal Pavel II.⁴², který je v historických pramenech popisován jako nevzdělaný, hloupý a sebestředný člověk. Netrvalo dlouho a k českému královskému dvoru dorazilo další předvolání k církevnímu soudu, tentokrát doplněné o výhrůžku, že pokud se Jiří z Poděbrad nedostaví k soudu, bude exkomunikován z církve. Předvolání se ihned ujali všemožní nepřátelé. Mezi prvními se ozvali z katolické Vratislavi, která otevřeně nabízela papeži pomoc při případném válečném konfliktu a podpora se dala očekávat i od dalších německých a katolických měst – Plzně, Jihlavy či Brna. Na Jiřího byl dokonce připravován atentát, tedy pokud se přiznání na mučidlech uskutečnění „atentátníkem“ Janem z Visemberku, dá považovat za věrohodné. Rána do týla přišla 28. listopadu 1465, kdy se na zámku Zelená hora u Nepomuku zformovala takzvaná Jednota zelenohorská⁴³. V jejím čele stanul dřívější přítel, nyní zrádce, pražský purkrabí Zdeněk ze Šternberka. Ačkoliv se zatím jednalo jen o hrstku spiklenců (zdroje mluví o šestnácti účastnících) a zatím nehodlali podnikat otevřený boj, šlo o další z mnoha ohrožení v již tak těžké době.

Jiří z Poděbrad se nechal ve svých snahách o udržení situace inspirovat dalším ze svých rádců Řehořem z Heimburku⁴⁴. Řehoř navrhli králi, aby se snažil apelovat na ostatní evropské panovníky, že zasahování papežské moci může zasáhnout i jejich osoby a přidal odvolání na edikt Řehoře VII. *Dictatus papae*⁴⁵, ve kterém uvádí, že papež může vyvázat poddané z poslušnosti jejich pánu a světská moc tak bude bezmocná. Druhým krokem bylo vyslání další zahraniční delegace po většině evropských dvorů s cílem informovat o cílech české diplomacie a osvětlení českých problémů. Bohužel na úspěch této delegace měla zásadní vliv skutečnost, že celé Evropa byla sjednocena katolickou vírou a to pouze s výjimkou českých zemí a ve stejné době papež zvýšil nátlak tím, že zbavil všechny poddané Jiřího z Poděbrad závazku poslušnosti. Zpráva měla přesně

⁴² (1417-1471) – vlastním jménem Pietro Barbo, pocházel ze zámožné rodiny benátských patricijů, 1440 se stává arcibiskupem a po smrti Kalixta III. v roce 1464 se stává papežem až do své smrti.

⁴³ Spolek sdružující katolické nepřátele Jiřího z Poděbrad založený 1456. V čele spolku vystupuje Zdeněk ze Šternberka, v roce 1470 neoprávněně prosadili Matyáše Korvína na český trůn.

⁴⁴ (†1472) – německý diplomat, doktor práva, účastník Basilejského koncilu. Pro své názory byl dán v letech 1460-1467 do církevní klatby. Od roku 1460 rádcem Jiřího z Poděbrad, je mu přikládáno spoluautorství na mírovém projektu českého krále.

⁴⁵ Papežská bula Řehoře VII., která reagovala na cízaropapismus Jindřicha III., cílem byla emancipace katolické církve a omezení vlivu císaře.

zamýšlený efekt. Ačkoliv delegace vzbudila zájem, nikdo se neodvážil odporovat církvi. Ale česká diplomacie přece jen slavila dílčí úspěch. Ve stejné době objížděla evropská dvory i papežská delegace, která se snažila verbovat z řad českých přátel i nepřátel vojenskou sílu pro křížovou výpravu vůči kacířům, ale tato snaha nebyla úspěšná – nikdo se nechtěl postavit vůči silné české armádě.

Půlroční lhůta pro dostavení se před kuriální tribunál vyprchala a papež se milostivě rozhodl, že dá českému králi ještě jednu šanci a prodloužil lhůtu o dalších sto osmdesát dní. Výhrožné kroky z Říma se staly skutečností 23. prosince 1466, kdy byl český král Jiří z Poděbrad dán do církevní klatby⁴⁶. V Římě proběhl dehonestáční obřad, Jiří byl označen za křivopřísežníka, nenapravitelného kacíře a bestii. Církevní klatba znamenala pro Jiřího především ztrátu veškeré ochrany, dokonce i akt jeho vraždy by byl považován za zásah boží ruky a byl by beztrestný. Jiří byl sesazen z trůnu a agitace proti jeho osobě nadále sílila. Do českých zemí vyrazily skupiny žoldnéřů, potulných rytířů a dalších lupičských band, které vyrazili za vidinou snadné kořisti. Papež jmenoval do čela katolického odboje Zdeňka ze Šternberka, pověřil ho rozpoutáním bojů proti kacíři Jiřímu z Poděbrad a nadále pokračoval s výzvami k ostatním panovníkům k vyhlášení křížové výpravy. Zdeněk obratem zformoval Jednotu zelenohorskou k otevřenému boji proti Jiřímu, který dlouho otálel s odvetnými opatřeními. Přestože měl k dispozici na sedmdesát hradů, opevněná města, síť tvrzí a vojsko čítající třicet tisíc vyzbrojených vojáků, nepřál si další vyhocení situace a bál se opětovného plenění zemí, které přivedl po letech zmatků k prosperitě. Nakonec se přece jen uchýlil k odvetným opatřením a nepřátelské bašty začaly jedna po druhé kapitulovat. Zelenohorská jednota byla zatlačena ke zdi a začala s Jiřím vyjednávat o příměří, které Jiří místo vypořádání se zrádci vypořádal, přijal. Občanská válka mezi Jiřím a Zelenohorskou jednotou utichla. Pravděpodobně již v průběhu roku 1465 na tajném jednání mezi Pavlem II. a uherským králem Matyášem Korvínem došlo k vzájemné dohodě, že se Matyáš postaví do čela křížové výpravy vůči Jiřímu, ale prozatím se do bojů nechtěl nebo nemohl zapojit, protože byl stále ohrožován Osmany z Východu, ale šance získat bohaté české země za podpory vnitřního odboje a papeže se nedala ignorovat dlouho.

⁴⁶ Nejvyšší papežem udělovaný trest – vyloučení z církve. V místě pobytu exkomunikovaného byly zakázány všechny církevní obřady a svátosti. Vyloučeného mohl kdokoli beztrestně zabít.

3.5 Druhá husitská válka

Během krátkého období míru obě strany využily prostoje k vlastním záměrům. Zelenohorská jednota započala vyjednávat s braniborským markrabětem a nabídla mu českou korunu, poté co ji odmítl, obrátili se na bývalého zetě Jiřího z Poděbrad, uherského krále Matyáše Korvína, který zájem o českou korunu projevil. Jiří mezitím vyslal svého syna Viktorína v čele armády do Rakouska, aby „potrestal“ císaře Friedricha III. za nedodržení slibů a paktování s Jiřího nepřáteli. Ačkoliv začátkem tažení zaznamenalo tažení jisté úspěchy, nezdatný vojevůdce Viktorín uvízl u města Stockerau⁴⁷ a musel být osvobozen svým bratrem Jindřichem. Co bylo mnohem horší je, že tímto neobratným manévrem poskytl Jiří finální záminku uherskému králi, aby vyrazil do boje. Matyášova situace na Východě země se stabilizovala a nyní již neměl zábran, aby vyrazil proti Jiřímu z Poděbrad.

Jiříkova pozice se náhle začíná stávat kritickou. Velká část české armády zůstává zaneprázdněna v Dolních Rakousech, kde neobratný a zbrklý syn Jiřího z Poděbrad Viktorín padl do léčky a čekal na pomoc od svého mladšího bratra Jindřicha. Císař Friedrich III. ihned zareagoval a požádal o vojenskou pomoc uherského krále Matyáše Korvína, který neváhal a vytáhl do boje. Na jaře roku 1468 vyslal císaři na pomoc armádu čítající dvanáct tisíc žoldáků a s druhou, ještě větší armádou sám vytáhl směrem na Moravu. Jakmile byla křížová výprava oficiálně zahájena, četní nepřátelé a odpůrci krále Jiřího ze všech koutů země vytáhli do boje. Mezi prvními byli členové Zelenohorské jednoty, kteří neváhali porušit mírové smlouvy uzavřené před pár měsíci s králem a začali ohrožovat královské državy. Dlouhodobě nepřátelsky vystupující Slezsko v čele s Vratislaví okamžitě začalo napadat ostatní královské statky při území Slezska, zejména území Lehnického knížectví, Kladského hrabství a Múnsterberského vévodství (souvislé území vedoucí od Lužice až po Slezsko). Ze severozápadního směru vtrhly do země vojska z Lužice doplněné o loupeživé skupiny, vydávající se za součást křížáckého tažení. Rod Rožmberků, hlavní odvěký nepřítel Jiřího z Poděbrad, nezůstal stranou. Nová hlava rodu Jan II. rychle obrátil velkou část jižních Čech proti králi a dokonce se jim podařilo získat na svoji stranu královské město České Budějovice, které bylo založeno Přemyslem Otakarem II., aby vytvořilo protiváhu rozpínajícím se pánům z Rožmberku. Přestože byla česká

⁴⁷ Město v Rakousku (česky Štokrava) asi 25km severozápadně od Vídně

armáda velmi silná a dobře organizovaná, v jejích řadách bylo mnoho veteránů z husitských válek, úvodní fáze války spočívala hektické obraně proti nepříteli útočícím ze všech stran. Hlavní část Jiřího bojové síly byla umístěna na Moravsko-Rakouském pomezí, kde se snažila zadržet početnou Matyášovu armádu, zbytek svých vojenských jednotek byl nucen rozkouskovat na potlačení proudících nepřátel na ostatních frontách.

Obraná taktika ze strany českého krále byla jednak naprostou nezbytností v daném silovém rozpoložení a také vycházela ze samotné konstituce armády. Během husitských válek si Češi vybudovali vysokou reputaci svým mistrným využíváním těžkých vozových hradeb a ručních palných zbraní, které byly prakticky neporazitelné. Pokud byly vozové hradby postaveny, vítězství nad nimi bylo takřka nemožné. Slabostí těžkopádných vozových hradeb byly přesuny, při kterých byly snadno zranitelné, a toho dokonale využíval zkušený válečník Matyáš Korvín, jehož armáda byla proslulá obratnou a pohyblivou lehkou jízdou, která nechráněné jednotky na pochodu dokázala efektivně přepadnout ze zálohy a roznést na kopytech. Výsledkem srážky takto odlišně stavěných armád s odlišnou taktikou boje bylo dlouhé vyčkávání na Moravsko-Rakouských hranicích bez většího ozbrojeného střetu. Jak se vyčkávání bezvýsledně protahovalo, byl Jiří nakonec donucen se stáhnout z Moravy zpět do Čech. Pravděpodobným důvodem byl končící termín hotovostního závazku hlavní části Jiřího sil. Tzv. hotovost⁴⁸ mohla působit jen uvnitř českého území, byla finančně náročná a zpravidla byla organizována jen na omezenou dobu. Navíc s ní mohl král disponovat pouze po předchozím souhlasu stavů.

Jiří tedy stáhl hlavní vojska z území Moravy, kde ponechal jen omezené posádky v důležitých pevnostech, městech a hradech. Po stažení Jiřího vojsk Uhry nic nedrželo a vtrhli na Moravu. Uherská kampaň na Moravě neměla velkých úspěchů, museli své jednotky rozdělit na menší oddíly do bojů vůči ohniskům odporu. Do bojů proti okupantům vyrazily menší oddíly vedené Jiřím Tunklem ze Zábřehu, Ctiborem Tovačovským z Cimburka a dalšími šlechtici⁴⁹, zároveň se podařilo udržet posádky v některých zemských pevnostech, kupříkladu brněnská pevnost Špilberk, Uherské Hradiště nebo premonstrátský klášter Hradiště u

⁴⁸ Ve středověku vojenská síla státu složená z osob určených k obraně země. Její jádro tvořila šlechta, od 13. -14. století byly významné i kontingenty měst. Do bojů bývalo zapojováno i ostatní obyvatelstvo v ohrožených oblastech. Postupně byla nahrazena stálým žoldněfským vojskem a domobranou.

⁴⁹ FRAIS, Josef. *Jiří z Poděbrad: král dvojího lidu*. Vyd. 1. Třebíč: Akcent, 2006, 165 s. ISBN 80-726-8382-9., str. 100

Olomouce. Nová obraná linie byla vystavěna v okolí Těšína. Jiří sem vyslal silný jízdní kontingent pod velením Viktorína, který opět zklamal. Když v čele početných jednotek dorazil k místu určení, objevil se před ním nepřítel a zbrklý Viktorín bez předchozího průzkumu situace zavelel k boji, ze kterého ho zachránily opevnění benediktinského kláštera u Třebíče, kde v obležení musel vyčkávat na svého mladšího bratra Jindřicha, aby ho za cenu těžkých ztrát dostal z obklíčení. Mezitím se situace na Moravě stále zhoršovala, v druhé polovině roku 1468 padla většina opěrných bodů české obrany včetně silné pevnosti Hradiště u Olomouce⁵⁰, kde se musela pod těžkou dělostřeleckou palbou posádka vzdát. Ztráta klíčových opěrných bodů a porážka u Třebíče postavila Jiřího do těžké pozice, musel opět ustupovat a nyní neexistovala překážka pro uherského krále, aby napadl Kutnou Horu. Počátkem roku 1469 uherská vojska dobyla Brno včetně nejsilnější moravské pevnosti Špilberk. V podstatě jediným významným úspěchem této fáze bojů bylo dobytí Konopiště, hlavního sídla Zdeňka ze Šternberka. Zoufalství českého krále zachycuje jeho vyjednávání s polským králem Kazimírem IV. v roce 1468, kdy mu nabízel českou korunu pro jeho syna Vladislava Jagellonského⁵¹ výměnou za vojenskou pomoc proti Uhrům a podporu české strany v mírovém řešení sporu s papežem.

Po dobytí Brna Jiří z Poděbrad očekával, že se zde uherská vojska zazimují a přečkají za branami opevněného města do jara, aby pokračovali v ofenzívě. Namísto zazimování armády se vojenskými úspěchy povzbuzený Matyáš Korvín rozhodl vyhrát válku v co nejkratším možném čase, protože se obával polské pomoci vpádem do Uher a vytáhl směrem na Kutnou Horu. Přesun armády přes Českomoravskou vrchovinu zvládl za neuvěřitelných šest dní, ale za cenu oddělení předních linií od zásobování a těžkého dělostřelectva, které nebylo schopné tak urychleného přesunu. Po šestidenním vytrvalém pochodu byl uherský král na dohled od svého cíle, bohatého města Kutné Hory. Když se jeho jednotky objevily u Čáslavi, byla Kutná Hora vzdálena necelých deset kilometrů, ale zda přišlo asi největší překvapení. Jiří podél cest směřujících do Čech a Kutné Hory menší průzkumné oddíly, kterého ho měly a upozornily na přesun nepřátelských sil a dobře se na přicházející armádu připravil. U Čáslavi přehradila pochodujícím

⁵⁰ v současnosti městská část Klášterní Hradisko

⁵¹ (1456-1516) – též zván „král Bene“, syn polského krále Kazimíra IV. se kterým se Jiří z Poděbrad dohodl na jeho nástupnictví a prosadil tuto úmluvu na zemském sněmu (českým králem byl zvolen 1471). Hodnocen jako jeden z nejslabších českých panovníků, kdy během jeho vlády naprosto upadla královská moc. Na mezinárodním poli byl úspěšnější, když získal uherskou korunu v roce 1490.

Uhrům cestu mohutná, několik řad čítající, těžká vozová hradba v doprovodu dvanáctitisícové armády. Mezitím další české jednotky odřezávali možné ústupové cesty a tak Matyáši nezbylo než zavelet k ústupu podél toku řeky Doubravy. České jednotky, které skvěle znaly okolní terén, se rozdělily a začali obkličovat nepřátelskou armádu ze všech stran a hnát je do pasti. Jedna část vojsk se vydala pronásledovat ustupující Uhry, v mezičase je druhý oddíl předešnal a uzavřel jim ústupovou cestu. Ustupující kontingenty definitivně padly do pasti v uzavřeném říčním korytu u obce Vilémov, past sklapla dokonale, uherská armáda byla dokonale obklíčena ze všech stran. Ani by nebylo nutné otevřeného střetu, vyčerpané jednotky by stačilo nechat vyhladovět, přinutit ke kapitulaci a zajmout Matyáše.

Jiřímu spadla do rukou unikátní příležitost, pokud by se rozhodl zasadit poslední drtivý úder katolickým vojskům a zajal či zabil Matyáše, strach ostatních evropských mocnářů před českými vojsky by je odradil od dalších útoků. Evropští panovníci i katolická církev měli sami dost problémů a zbytečně se vyčerpávat a zadlužovat kvůli českému království by jistě nestálo za pokus. Navíc z Jihovýchodu přicházelo stále silnější ohrožení ze strany rozpínavé Osmanské říše a elitní čeští žoldnéři by byli vítanou pomocí v bojích proti Pohanům. Místo decimujícího rozkazu k útoku se Jiří, který vždy preferoval mírové řešení, rozhodl k vyjednávání. Toto rozhodnutí se ukázalo jako naprosto zásadní v budoucím vývoji a představuje asi největší chybu, kterou Jiří z Poděbrad učinil.

Brzy dorazili k Jiřímu uherští poslové s nabídkou k vyjednávání, kterou český král přijal. 27. února 1469 usedli oba králové k jednacímu stolu v spálené chalupě u Ouhrova⁵². Ze samotných hovorů obou protivníků bohužel nejsou žádné zprávy, k jednacímu stolu usedli osamoceni, nebylo potřeba ani překladatelů, protože Matyáš uměl ze svého pobytu v českém zajetí česky. Co se během tajného jednání králů projednávalo, je vzhledem k absenci zápisu či svědectví, pouhá spekulace. Pravděpodobně český král Jiří podlehl iluzi, že pokud vyjde poraženému vstříc, bude mu zavázán. Výsledek jednání byl příslib, že se Matyáš zasadí o vyřešení sporu s Římem, podpoří uznání kompaktát a vypomůže Jiřímu s dohodou s domácí opozicí, na oplátku Jiří přislíbil Matyášovi plnou podporu při jeho kandidatuře na říšského císaře a propustil uherskou armádu bez jediného výstřelu. Nepochopitelnost této dohody jen podtrhuje skutečnost, že nikdy nebyla

⁵² HORA-HOŘEJŠ, Petr. *Toulky českou minulostí*. 2. vyd. Ilustrace Jiří Běhounek. Praha: Baronet, 1995, 454 s. ISBN 80-858-9020-8., str. 403

sepsána jako zavazující smlouva a i kdyby se tak stalo, bylo běžnou praxí, že na smlouvy a sliby dané kacíři se pohlíží jako absolutně neplatné.

Nicméně bylo uzavřeno pochybné příměří, prozatím do Nového roku 1470. Matyáš se svými vojsky odtáhl a král Jiří si oddechl a vypadalo to, že se situace českého krále bude zlepšovat. Jiří nechal rozpustit jednotky zemské hotovosti a poslal je domů. V dubnu se obě pomazané hlavy znovu střetli u jednacího stolu v Olomouci. Korvín nadále utvrzoval Jiřího z Poděbrad, že papež podlehl dezinformacím ohledně české otázky a dohoda s Římem je na dosah ruky. Současně s těmito ujištěními začal tajně vyjednávat s českou katolickou opozicí a přítomnými papežskými zástupci. Jiří odjel z Olomouce 22. dubna spokojený s výsledky jednání, na kterém se povedlo uzavřít dohodu o míru, který byl oficiálně vyhlášen 1. května 1469. Po odjezdu Jiřího z Poděbrad v Olomouci zůstali katoličtí zástupci české šlechty s uherským králem, aby pokračovali v dalším jednání o smíru. Opravdovým předmětem jednání byla dohoda mezi zúčastněnými stranami o korunovaci Matyáši českým králem. 3. května byla zrada na Jiřím dokonána. Matyáš Korvín byl přítomnými papežskými legáty, zástupci českých katolických stavů a zástupci katolických stavů z vedlejších zemí zvolen českým králem. Korunovaci Matyáše českým králem v katedrále sv. Václava v Olomouci znamenalo porušení a bezpředmětnost všech dosavadních dohod a válka se rozhořela nanovo.

Jiří samozřejmě volbu Matyáše českým králem neuznal, jelikož byla samozřejmě neplatná a zemský sněm, konaný v červenci, ji mohl odmítnout. Papež Pavel II. s uznáním Matyáše na trůně neotálel a tak Matyáše neoprávněně užíval titul českého krále až do své smrti. Jiří s vidinou dalších bojů zahájil další vyjednávání s polským králem a opětovně nabídl korunu Vladislavu Jagellonskému. Kazimír IV. s nabídkou souhlasil, ale místo poskytnutí požadované vojenské a diplomatické pomoci se opět uchýlil k vyčkávání. Po vypuknutí otevřené války v červenci 1469 se sešel zemský sněm v Praze, kde vystoupil i Jiří s požadavkem, aby schválil nástupnictví pro syna polského krále. Sněm návrh odsouhlasil, ale byla připojena podmínka, že polský princ pojme za manželku dceru Jiřího z Poděbrad Ludmilu, což se nakonec neuskutečnilo.

Počátek vojenských operací nezačal vůbec dobře. Viktorin vyrazil s vojskem do Horních Uher, aby zde odčinil svoji zbrklou akci u Trenčína, ale jeho cesta skončila u Veselí nad Moravou, kde byla udržována silná posádka. Uherští vojevůdci si dobře uvědomovali Viktorínovu horkokrevnost a políčili na

něj past, do které se Viktorin bezhlavě vrátil. Jeho jednotky byly rychle obklíčeny a byly donuceny se rychle vzdát. Samotný Viktorín byl zajat a odvezen do Trenčínského vězení, ze kterého byl propuštěn až těsně před smrtí svého otce v roce 1471 za ohromné výkupné sto tisíc uherských zlatých. Mnohem lepší výsledky přinesl jeho bratr Jindřich, který vytáhl do Slezska a Horní Lužice, kde dosáhl četných vítězství a obohatil pokladnici o slušnou kořist. Poté se jeho cesta stočila přes Moravu až do Horních Uher, kam vyrazil osvobodit svého bratra, což se mu nakonec nepovedlo, protože byl převezen do Székesfehérváru⁵³, ale i tak byla trestná výprava úspěšná, když vyplenil Pováží a vrátil se s další bohatou kořistí. Menší ozbrojené útvary využili skutečnosti, že většina zelenohorských sil byla poslána na pomoc Matyáši a zahájili obléhání jejich hradů, které postupně padaly do rukou Jiřího jeden po druhém. Jiřímu hrála do karet i situace v Uhersku. Uhersko bylo dvakrát napadeno Turky a proti Matyášovi se začala zvedat vlna odporu, že zbytečně vysiluje zemi a bojuje na více frontách.

V roce 1470 vyrazil Jiří do protiútoků. Čím dál více vzbouřených šlechticů a měst padalo do jeho rukou a protičeské nálady a přesvědčení, že čeští kališníci budou poraženi upadalo. Vítězství se jevilo na dosah ruky. Přestože trvaly Jiřího úspěšné výpravy do Uher, Slezska i Lužice, stále se nedařilo přimět Matyáše k nějaké větší konfrontaci a trvající boje vyčerpávaly pokladnici. Z těchto důvodů se rozhodl Jiří pro velké tažení do Slezska v srpnu 1470, aby zde rozdrtil Matyášovi přívržence, kteří v regionu působili opakované problémy. Poté co Jiří dorazil do Slezska, Matyášova armáda se dala do překvapivého protiútoků. Využili nepřítomnosti hlavních vojenských sil a vyrazili rychlým tempem na Prahu. Jiří se samozřejmě snažil co nejrychleji vrátit k obraně země, ale zůstal odříznut rozvodněnou Odrou a Moravou. V kritické chvíli se do obrany země zapojila česká královna Johana, která urychleně zmobilizovala veškeré zbývající síly, postavila se do jejich čela a Matyášův postup zarazila u Kolína. Vojsku pod vedením české královny vypomáhali i okolní obyvatelé, kteří se dobře vyznali v husitské taktice bojů, narychlo budovali záseky únikových cest, a tak se královně téměř podařil husarský kousek, aby dostala Matyáše do pasti a zlikvidovala jej jednou provždy. Jedinou záchranou Matyáše byla jeho lehká a pohyblivá armáda založená na lehké jízdě, takže se mu podařilo z pasti uniknout, ale pouze za cenu těžkých ztrát.

⁵³ město ležící v dnešním Maďarsku (česky Stoličný Bělehrad), správní centrum župy Fejér

Zahnáním náhlého ohrožení se situace začala zásadně otáčet ve prospěch Jiřího z Poděbrad. Vyhlášená krutost uherských hord, si začala vybírat svoji daň. K Jiřímu se obracelo stále více bývalých zarytých nepřátel a i v zahraničí působilo chování Uhrů pohoršení a český král tak získával na přitažlivosti. Přestože papež Pavel II. vyhrožoval všem, kdo by se přidali na stranu Jiřího, exkomunikací z církve, začala se formovat protiuherská koalice ochotná poskytnout Čechům podporu. Zahraniční podpora přicházela z Polska, které sice nesplnilo závazky ohledně vojenské intervence, ale pokročili v plnění v diplomatickém plnění tím, že vyslali delegaci k papeži, aby agitovali za českou stranu. K tomuto závazku přibyla smlouva uzavřená na jaře 1471 se saským vévodou. Tato smlouva byla zpečetěna svazkem Hynka z Poděbrad a princezny Kateřiny. Nedlouho poté proběhla další svatba, tentokrát provdal Jiří syna Jindřicha za Voršilu Braniborskou.

Vše nasvědčovalo v uklidnění sporu, znovuzískání respektu pro český dvůr a návrat českého krále mezi klíčové osobnosti středověké politiky. Bohužel těsně před cílem vypovědělo Jiřímu zdraví. Již dlouho trpěl otoky a obezitou, která mu stěžovala pohyb. Jiřího zdravotní stav se začal prudce horšit po Novém roce 1471, kdy mu začal otékat i trup a nemohl se téměř pohybovat. Zemřel 22. března 1471. Při balzamování těla byla zjištěna nemocí velmi poškozená játra, která stála za dlouhodobou Jiřího chorobou. Ostatky Jiřího z Poděbrad jsou uloženy v pražské Svatovítské katedrále vedle ostatků Jiřího z Poděbrad, srdce a vnitřnosti byly prý uloženy do hrobu nedávno zemřelého Jana Rokycany. Jiřího celoživotní diplomatické snahy zůstaly, bohužel, nedokončeny.

4. Mírový projekt sjednocení Evropy

Jak už bylo zmíněno v předchozí kapitole, v době vlády Jiřího z Poděbrad vznikl revoluční návrh mezinárodní spolupráce, který do té doby, a ještě mnoho století poté, neměl obdoby. Pokud budeme rozvádět toto tvrzení do důsledku, naplnění intencí, které předložil český dvůr k vyjednávání, bylo realizováno až v 20. století. První mírová organizace, která se dá označit za naplnění mírového projektu Jiřího z Poděbrad, byla Společnost národů, založená jako reakce na hrůzy První světové války (1914-1918) na základě Paktu o Společnosti národů (1919) a ani tato organizace nedokázala naplnit své poslání, jak je zřejmé z propuknutí druhého světového konfliktu o pár let později. Teprve až Organizace spojených národů, založená v roce 1945 po konci Druhé světové války (1939-1945), dokázala s jistými dílčími úspěchy naplnit myšlenky a cíle vzniklé již v druhé polovině 15. století na dvoře českého krále. Bohužel i Organizace spojených národů (dále jen OSN) slaví jen omezený úspěch a průběh 20. i 21. století je plný válečných konfliktů a projevů mezinárodní agrese. Odraz mírového snažení Jiřího z Poděbrad lze nalézt i ve vzniku dalších mezinárodních entit, jako na příklad Evropské Unie (1992), založené na základě Smlouvy o Evropské Unii. Revoluční myšlenky, které byly obsaženy v projektu českého krále, byly, bohužel, na svojí dobu příliš pokrokové a nepotkaly se s přílišným pochopením a odezvou, jakou by zasloužily.

4.1.1 Historické souvislosti

15. století bylo dozajista přelomovou etapou ve vývoji evropské civilizace. Zaběhlá středověká společnost se pomalu začala přetvářet a formovat, zafixované společenské struktury začínaly oslabovat a objevoval se prostor pro filozofii a spekulace nad možnostmi nového pojetí společnosti, organizace moci, víry a dalších důležitých aspektů ovlivňujících život středověkých obyvatel Evropy. Z Itálie se stále silněji šíří renesance do celé Evropy a značně tak mění zažité pohledy na svět. Základy pro tento společenský přerod lze do jisté míry přiřknout anglickému teologovi a filozofovi Johnu Wicliffemu⁵⁴, který položil myšlenky, ze kterých na Britských ostrovech vyrostla Anglikánská církev za Jindřicha VIII. Tudor⁵⁵. Za průkopníka a pokračovatele myšlenek Wicliffa se všeobecně pokládá český teolog Jan Hus⁵⁶. Jan Hus ve svých pracích shrnuje stále rozšířenější přesvědčení, že stávající společenské uspořádání je překonané, dosahuje mnoha závažných nedostatků, které pokládají překážky pro další vývoj kupředu. Hus se pouští do ostré kritiky církve a společnosti jako takové, za což je, zejména katolickou církví, postaven na pranýř, exkomunikován, vydírán a následně popraven na hranici v průběhu Kostnického koncilu⁵⁷. Smrt Jana Husa vyvolala ostré bouře v českých zemích a dala vzniku husitskému hnutí, které pevně následovalo jeho učení, a to do takové míry, že Husovi stoupenci byli ochotni vstoupit do otevřeného válečného konfliktu s papežem a katolickými mocnáři. Do Čech byly vypraveny celkem čtyři křížové výpravy proti českým kacířům a všechny byly českými husity poraženy. Konec husitského povstání přišel vnitřním rozkolem mezi radikály a umírněnými, které vyvrcholilo porážkou radikálního křídla v bitvě u Lipan. I přes porážku radikálu si čeští kališníci vymohli na Římě uznání části čtyř Pražských artikul⁵⁸ v podobě Basilejských kompaktát.

⁵⁴ (asi 1320-1384) – anglický teolog, profesor na Oxfordské univerzitě, je pokládán za předchůdce reformace

⁵⁵ (1491-1547) – druhý anglický král z rodu Tudorovců, především známý pro své rozpory s katolickou církví, které vedly k vytvoření samostatné Anglikánské církve v roce 1531.

⁵⁶ (1370-1415) – český kněz, kazatel a rektor na Univerzitě Karlově, který se zaměřoval na kritiku stávajících poměrů v katolické církvi, pro své názory byl upálen během Kostnického koncilu v roce 1415. Jeho následovníci vytvořili husitské hnutí, které pokračovalo v jeho myšlenkách, stejně jako pozdější reformátoři církve.

⁵⁷ (1414-1418) – koncil vyvolaný na nátlak císaře Zikmunda, který měl ukončit stávající rozpory v církvi, zejména ukončit letité papežské schizma a dále reformovat pořádek v církvi, během koncilu byl odsouzen a popraven Jan Hus

⁵⁸ Základní kámen husitského hnutí a jeho politický program, který předkládá čtyři základní požadavky pro reformu církve: hlásání slova Božího bez lidských příměšek, přijímání pod obojím způsobem, odstranění světského panování církve a trestání hříšců ve všech stavech.

Husitství v českých zemích předznamenalo další vývoj o Evropě. Myšlenky prosazující celospolečenskou reformu, překonání zažitých dogmat a přerod rigidní mocenské organizace nabývají na síle. Dosavadní koncepce evropského křesťanského společenství, pojímaného jako teokratická monarchie, jako poskytovatel řádu dostává první trhliny. Tím spíše, že Evropa se ocitá v ohrožení ze strany rozpínající se islámské Osmanské říše z Východu, která v roce 1453 dobývá Cařihrad (dnešní Istanbul) a definitivně rozvrací tisíciletou Byzantskou říši. Univerzální moc papeže a říšského císaře přestává být brána jako všepojímající a uctívaná. Na síle získávají konkrétní mocenské struktury jednotlivých států, ze kterých se postupným vývojem formují státy národní, jak je známe v současnosti. Jak má papežská nebo císařská moc zajistit obranu před útočícími Turky, když není schopná zajistit řád a pořádek ani uvnitř křesťanské Evropy? Právě v českých zemích vznikaly ideální podmínky pro zrod nových myšlenek, které později našly mnoho následníků po celé Evropě a dají se označit za myšlenkové zdroje pro myšlenky Martina Luthera⁵⁹ nebo Jeana Calvina⁶⁰ zakladatelům protestantských církví v na přelomu 15. a 16. století. Jak shrnul J. Polišenský ve své publikaci: „Husitské Čechy byly prostředím, kde byla připravena půda pro zárodky nových názorů na spolčenost a stát i na vztahy mezi státy.“⁶¹

⁵⁹ (1483-1546) – německý teolog, kazatel a reformátor, jeho ostrá kritika církve ho uvrhla co církevní klatby a zákazu jeho děl, zakladatel Augšpurské konfese (luteránství), jeho nejvýznamnějším dílem je překlad Bible do němčiny.

⁶⁰ (1509-1564) – francouzský teolog a církevní reformátor, zakladatel švýcarské reformace (kalvínské), prosazoval pevný řád a svrchovanost Boží, odmítal obřadnost bohoslužeb a církevní bohatství.

⁶¹ VANĚČEK, Václav. *Všeobecná mírová organizace podle návrhu českého krále Jiřího z Poděbrad z let 1462-1464*. Praha: Nakladatelství Československé Akademie Věd, 1964, 82 s., str. 11

4.1.2 Vznik mírového projektu a diplomatické vyjednávání

Historické prameny poukazují na skutečnost, že mírový projekt vzniklý v Praze na dvoře českého krále, se skládá z dvou rozdílných, ale vzájemně navazujících, prolínajících se fází. Návrh mírové organizace, tak jak byla projednávána v letech 1463-4, byla až výsledkem tvůrčího procesu, který pozvolně započínal již v roce 1461.

V prvním stádiu vývoje, který byl završen návrhem všeobecné mírové organizace, tedy spadá do roku 1461. V tomto stádiu se zatím nepomýšlelo na vznik nové mezinárodní entity, které by nastoupila na místo přežitě teokratické monarchie reprezentované říšským císařem a papežem, ale pouze na vytvoření aliance v jejím rámci, jejímž úkolem měla být především obrana proti rozpínajícímu se islámskému ohrožení. Cílem tohoto obraného uskupení měla být výhradně obrana Evropy před Osmany, propojení armád jednotlivých evropských zemí, nebo alespoň těch významnějších, pod vedením českého krále. Takto vzniklá jednotná křesťanská armáda měla znovu dobít Cařihrad a rozvrátit Osmanskou říši. V rámci tohoto návrhu měl vzniknout i jakýsi mezinárodní soudní dvůr, který měl za úkol zamezit sporům mezi účastníky protiturecké aliance. Návrh pocházel z rukou významného poradce Jiřího z Poděbrad, francouzského odborníka na hospodářství a mezinárodní vztahy Antonia Mariniho z Grenoblu.

Druhá fáze, která se ukazuje jako naprosto zásadní pro celý mírový projekt, započala na podzim roku 1462. Původní návrh Antonia Mariniho získává docela jinou podobu. Hlavním impulsem pro vznik zcela nového konceptu mezinárodní organizace je přiosťující se rozpor mezi českým králem a papežem Piem II., který 31. března 1462 slavnostně ruší Basilejská kompaktáta a staví tím české husity do velkých problémů. Dokonce neváhal vyzvat českého krále, aby se dostavil k církevnímu soudu. Krystalizace projektu samotného počala nejspíše po prohlášení Jiřího z Poděbrad na zářijovém sněmu, kde se postavil za zachování kompaktát, jako jednoho z pilířů zemské ústavy. V téže době započal papež pracovat na vlastním návrhu protiturecké koalice, a tak Jiří, aby si zachoval diplomatickou sílu a zpevnil svoje postavení vůči papeži a vyhnul se mezinárodní izolaci, počal sám pracovat na návrhu mírové organizace, která měla nahradit

dosavadní teokratickou monarchii za mezinárodní organizaci nezávislých států, která měla za úkol vytěsnit válečné konflikty, postavit válečnou agresi mimo zákon a trvale udržovat celoevropský mír.

Historické prameny poskytují několik závažných důvodů, které podporují domněnku, že původní návrh Mariniho o protiturecké koalici, není shodný s konceptem Jiřího z Poděbrad z let 1463-4. První z řady důkazů, podporující tuto tezi, je dopis A. Mariniho českému králi ze dne 8. srpna 1461, kdy se zmiňuje o svém návrhu, který chce předložit papeži k projednání. Lze s jistou mírou jistoty dedukovat, že měl na mysli právě protitureckou koalici, v níž měl Jiří zaujmout přední místo. Zcela jistě můžeme zavrhnout myšlenku, že se jednalo o koncept mírové organizace, protože ta byla ze zřejmých důvodů před papežem a jeho diplomaty tajena a navíc návrh všeobecné organizace z let 1463-4 sleduje jiné politické cíle. Druhým podpůrným argumentem je nedatované pojednání, jehož autorství se připisuje A. Marinimu s názvem „Rada králi Jiřímu o zlepšení kupectví v Čechách“. Historikové soudí, že toto pojednání spadá do roku 1463, ale V. Vaněček⁶² však podává argumenty, které nasvědčují, že dokument vznikl již v polovině roku 1462. V tomto traktátu, jinak zcela věnovanému hospodářským otázkám, se Marini dotýká i problematiky mezinárodních vztahů spjatých se vznikem mírové organizace. Uvádí, že mu Jiří z Poděbrad položil několik otázek vztahujících se k danému tématu; první otázka se vztahovala k narovnání vztahů s papežem, ale podstatná je otázka druhá, která směřuje k mírovému projektu. Pro přesnou představu uvádím interpretaci z korespondence mezi Marinim a českým králem: „ Kterak by bylo možné uvésti všecka kniežata křesťanská ke třem věcem: najprve ku pokoji a smlůvě obecné, druhé aby všichni vespolek bránili viery, tretie aby čest sv. matky Kostela římského a sv. Stolice papežské a sv. Říše byla zachována.“⁶³. V odpovědi se Antonio Marini odkazuje na své starší myšlenky, které již s českým králem dříve projednával. Jednoznačně se Marini odkazuje ke svému předchozímu plánu protiturecké koalice a nikoli k vznikající iniciativě, která dosáhla svého naplnění teprve po 500 letech. Jak uvádí V. Vaněček ve své práci⁶⁴, kdyby Marini uvažoval o původním plánu protiturecké koalice, druhá část otázky krále Jiřího by pozbyla na významu a naopak, kdyby

⁶² VANĚČEK, Václav. *Všeobecná mírová organizace podle návrhu českého krále Jiřího z Poděbrad z let 1462-1464*. Praha: Nakladatelství Československé Akademie Věd, 1964, 82 s., str. 32

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ Tamtéž.

Marini již v této době hodlal prosazovat cíle, které jsou obsaženy v „Chartě všeobecné mírové organizace“, těžko by se ve své odpovědi odkazoval na svůj předchozí návrh. Takto položená otázka poukazuje, že původní Mariniho plán byl v úvahách českého krále překonán. Problematika protiturecké organizace ustupuje do pozadí a Jiří se zaměřuje na řešení otázky postavení katolické církve a říšského císaře, kteréžto otázky v původním projektu Mariniho neměly opodstatnění. Zcela jednoznačně se A. Marini vyjadřuje v roce 1462 ve svém memorandu. Jeho myšlenky jsou vedeny k zmiňované protiturecké koalici tvořené Francií, Polskem, Uhrami a Čechy tak, aby upevnili výsostnou pozici papeže a říšského císaře, kdežto Jiří ve svém návrhu sledoval pravý opak a nabízel vytvoření nezávislého mezinárodního orgánu, který by do jisté míry omezoval jejich moc. Dalším pokladem pro odlišení Mariniho plánu a koncepce Jiřího z Poděbrad je výslovný požadavek Mariniho, aby se protiturecké akce předem hlásily papeži a císaři. Je zřejmé, že takto podaný plán se značně liší od výsledného projektu z let 1463-4.

Na začátku zimy se Marini vydává na další cestu po evropských dvorech, aby získal podporu pro Jiřího myšlenku. Jeho situace byla velmi delikátní v tom smyslu, že se snažil připravit podmínky pro přijetí onoho plánu, ale zároveň se musel snažit, aby intence českého dvora nepůsobily jako útok proti papežskému a císařskému majestátu. Musel zachovat tvář, že majestát církve a císaře zůstane bez újmy, zároveň se snažil získat souhlas s plánem českého krále, který znamenal vznik mezinárodního a na papežské či císařské moci nezávislého orgánu. Je zřejmé, že na projektu samotném, na rozdíl od původního návrhu Mariniho, pracoval jednak sám král Jiří z Poděbrad, který původní strohý plán rozšířil do převratných intencí, ale i další z jeho rádců. Příkladem může být Martin Mair, který ve stejné době formoval pakt mezi německými knížectvími na „podobném základu“. Martin Mair pravděpodobně působil jako jeden z hlavních poradců v právníkové otázce celého projektu.

Z výše uvedených důkazů se tedy dá usuzovat, že samotný vývoj projektu měl opravdu dvě fáze. V první fázi byla hlavní iniciativa v rukou Mariniho, který se pokoušel získat hlasy pro podporu celoevropské aliance proti Turkům, ale neměla žádné intence narušit dosavadní zažitou univerzální křesťanskou monarchii tvořenou papežem a říšským císařem. Jejich absolutní majestát neměl být nijak poznamenán, měl být pouze doplněn mezinárodním soudem (parlamentem), který měl zamezit sporům mezi účastníky této aliance. Ve druhé fázi se dostávají do popředí myšlenky samotného Jiřího z Poděbrad, který se

snažil vytvořit mezinárodní orgán, na papeži a císaři do jisté míry nezávislý, který by na základě dobrovolné smlouvy sdružoval křesťanské státy (potažmo jakákoliv státy), které by byly ochotné bránit světový mír. Jak již bylo několikrát zmiňováno, tento mezinárodní orgán by bořil dosavadní zažitá dogmata o fungování společnosti a měl nahradit všeobecnou, absolutní moc katolické církve za mezinárodní plénum, kde by byla možná diskuse mezi jeho účastníky.

Velmi nejasná se jeví účast zmíněných států, které jsou považovány za podporovatele snah českého dvora. Zatímco máme přesné údaje o podpoře ze strany polského krále, které jsou zaneseny do zpráv polské královské kanceláře – Metryky koronna, máme jen velmi sporadické a neurčité zprávy ze stran ostatních účastníků, kteří měli být Uhry, Benátky a Francie. Z diplomatických jednání s Francií existují pouze kusé a do značné míry neurčité zprávy, ve kterých byl francouzský král ochoten přistoupit k jisté vladařské lize, bohužel o obsahu dané úmluvy nejsou další zmínky. Účast Benátek nebo Uhrů je opředena nejasnostmi; ze zápisů a korespondence mezi královskými dvory vyplývají informace o participaci na spolupráci, ale obsah této spolupráce je značně mlhavý a nejasný. Konkrétní informace se objevují až v roce 1464, kdy diplomatické snahy českého dvora dosahovaly svého vrcholu, a evropští panovníci si začali uvědomovat dalekosáhlost navrhovaného projektu. Překvapení nad okázalostí návrhu projevuje jednak uherský král, který je udiven nad rozsáhlostí počínu anebo král francouzský, který se při vrcholných jednáních v roce 1464 vyjádřil, že takto rozsáhlý a revoluční počín si žádá dobrého promyšlení. Není jasné, zda všechny oslovené strany byly o záměrech českého dvora informovány stejně a také zda zúčastněné strany pochopily překládaný návrh se stejnou vahou. Tento fakt je patrně jedním z důvodů, proč máme o diplomatickém vyjednávání velmi kusé a matné zprávy, druhým důvodem je míra utajení takovýchto jednání, kdy nebývaly pořizovány písemné záznamy o jejich průběhu.

Den, na který byl stanoven sjezd zúčastněných panovníků, je 26. únor 1464. Datum sjezdu bylo stanoveno, aniž by byla diplomatická jednání dokončena a sjezd se tedy nekonal. Uherský král Matyáš sice souhlasil s účastí, ale jeho souhlas byl vztažen především na zformování protitureckého vojska a obranu Uher a Evropy. Ujednání, které představoval nově vzniklý projekt Jiřího z Poděbrad, nebyl pro uherského krále tak atraktivní a patrně podcenil význam svého souhlasu s tímto projektem. Marini dorazil k uherskému dvoru několik týdnů po úmrtí dcery Jiřího z Poděbrad, Kunhuty, manželky Matyáše Korvína,

kteřá představovala silné pouto mezi oběma panovníky. Marini se pokoušel předvést návrh českého krále na uherském dvoře, První reakce ze strany uherského krále a jeho komory byla negativní, ale posléze Matyáš návrhy Jiřího z Poděbrad nejenže nezamítl, ale do konce poskytl české delegaci plnou moc, aby ho i jeho jménem (souhlas polského krále Kazimíra už měli) byla sezvána delegace evropských panovníků, ze které měl vzniknout základ organizace navrhované Jiřím z Poděbrad (nutno podotknout, že francouzský král měl být hlavou tohoto setkání).

Výsledkem předběžného jednání bylo vyslání české delegace do Francie, která měla za úkol dosáhnout dvou zásadních smluv. První z nich byla smlouva o vzájemném přátelství, která měla potvrdit předchozí společné úmluvy, ale hlavním bodem jednání se vztahoval k svolání sněmu evropských králů, který měl položit základy mezinárodní organizace tak, jak bylo v plánech českého krále. V prvním bodě česká delegace uspěla, ale v tom zásadním, kterým byl souhlas se svoláním „valné hromady“ evropských panovníků, česká delegace neuspěla. Francouzský král na jednu stranu potřeboval silného spojence proti francouzským feudálům, ale na druhou se potřeboval vypořádat s vnitrostátními problémy, což by spojenectví s „kacířským“ králem jistě nepomohlo. Francouzský král se obával, že by podpora českého projektu znamenala ostrý protiútok křesťanské společnosti, a proto výsledkem diplomatického jednání zůstala pouhá smlouva o přátelství s Francií, ale nepodařilo se získat podporu francouzského krále pro vlastní projekt.

Samotná delegace českých diplomatů vyrazila k francouzskému dvoru 16. května 1464. Hlavním úkolem českých delegátů bylo získání souhlasu francouzského krále Ludvíka XI. se svoláním královského sněmu, na kterém mělo jednání vyústit v založení mezinárodní mírové organizace. Vedlejším úkolem bylo uzavření přátelských smluv mezi českým a francouzským králem. Poselstvo bylo vybaveno pověřovacími listy od českého krále, ale i krále uherského a polského. Vůdčí osobností české delegace byla postava Albrechta Kostky z Postupic, který s sebou vezl pověřovací listiny k uzavření česko-francouzské dohody a hlavně plnou moc pro jednání jménem českého krále zaměřené na mírový projekt. Druhou významnou postavou delegace byl Antonius Marini z Grenoblu, který měl pověřovací listy k jednání ve stejné věci (mírové organizace) jménem polského krále Kazimíra IV. a uherského krále Matyáše Korvína. Delegace dorazila k francouzskému králi koncem června, když ho zastihli v blízkosti Abbeville.

České delegace byla slavnostně přijata 30. července 1464 v Dompierre k zahájení jednání. Před samotným přijetím proběhly tři neoficiální schůzky francouzského krále Ludvíka a A. Mariniho (22., 28. a 30. června). Poté, co z úst Albrechta Kostky a Antonia Mariniho, vyslechl francouzský král návrh vzešlý z rukou Jiřího z Poděbrad, pochválil toto snažení, ale nepřistoupil k přijetí návrh, nýbrž odkázal delegaci, aby na jeho rozhodnutí vyčkala v Abbeville, protože potřebuje celou věc náležitě promyslet. Poselstvo tedy vyčkávalo v králově přítomnosti na jeho rozhodnutí a v mezičase probíhala ostrá diskuse mezi členy české delegace a zástupci francouzské královské rady. Královská rada namítala, že není možné takovýto návrh přijmout, aniž by o jeho obsahu byl vyrozuměn papež a říšský císař, a že celý návrh je přímo v rozporu s jejich zájmy a autoritou. Zástupci české delegace v diskusi s radou odpovídali velmi otevřeně a dovolili si ostře kritizovat papeže a jeho poměr k jednotlivým evropským státům. Čeští zástupci dostali ještě dvě příležitosti k osobním rozhovorům přímo s Ludvíkem XI. K osobnímu jednání byl připuštěn A. Marini dne 11. července a poté, pravděpodobně 13. července i Albrecht Kostka. Výsledky diskuse byly pro české delegáty nedostačující, protože nedosáhli souhlasu francouzského krále ke svolání královského sněmu. Když jednání vyvrcholilo 15. července 1464 na druhém slavnostním jednání českého poselstva s králem a královskou radou, na pořadu jednání se vůbec neobjevily návrhy spojené s mezinárodní mírovou organizací. Ludvík XI. sice okamžitě souhlasil s uzavřením přátelské česko-francouzské smlouvy, ale k naplnění hlavní části poselství bohužel nedošlo. Hlavní záměr a cíl české delegace zůstal nenaplněn a tento neúspěch byl natolik závažný, že po jednáních na francouzském dvoře, ustávají jakékoliv další zmínky o projektu Jiřího z Poděbrad a celé jeho snažení vychází na prázdno.

4.1.3 Základní organizační struktura a cíle projektu

Všeobecná mírová organizace, mezinárodní mocensko-politický útvar, který měl na základě realizace projektu vzniknout, neměla získat podobu státního útvaru. Pokud bychom měli tento mezinárodní útvar definovat, využijeme přímo pojmenování v „Chartě všeobecné mírové organizace“ (v původním názvu Smlouva o nastolení míru v celém křesťanstvu), která ve svém textu o tomto útvaru mluví jako o *unio*. V dalším textu se kromě tohoto označení *unio* dostává i dalších, funkci zachycujících výrazů, jako je *pax*, *connexio*, *collegium* nebo *fraternitas et concordia*. Přeloženo do současného jazyka se dá o tomto útvaru hovořit jako o unii, svazu nebo organizaci, tedy o mezinárodní právnické osobě. Podle článku 16 měla vzniklá mezinárodní organizace získat svůj znak (*arma*), pečeť (*sigillum*), vlastní společnou pokladnu (*archam communem*), syndika (*sindicus*), úřednický aparát a další společné orgány.

Zakládající členské státy a posléze i další přistupující státy se do organizace zapojují písemným závazkem, že budou bedlivě dodržovat ustanovení obsažená v Chartě. Přistupující (zakládající) státy se zavazují ve prospěch nově vznikajícího mezinárodního útvaru, a to zejména v otázkách válečných konfliktů a míru, v oblasti soudní, finanční a ekonomické a vůbec v oblasti vznikajícího mezinárodního práva, kdy měla organizace právo vydávat obecně závazné právní normy. Je výslovně uvedeno, že mezi členskými státy platí jejich vzájemná rovnost, což je v ostrém rozporu s dosavadním hierarchickým uspořádáním Evropy a tyto body představují hlavní zdroj kritiky a obav ze strany papeže a císaře, kteří ztělesňovali toto hierarchické uspořádání. Císař měl (pokud by se stal členem organizace) vystupovat pouze jako další z rovných a zdá se, že s členstvím papeže a církevních knížat projekt vůbec nepočítal, ačkoliv osoba papeže měla vystupovat při organizaci protitureckého tažení. V tomto případě má osoba papeže apelovat na křesťanské státy k mobilizaci a Jiří hodlal papeži přidělit opatrovnictví a organizaci námořních sil proti Turkům. Členské státy se dle článku 22 Charty zavazují ke společnému postupu proti členu, který by vystupoval v rozporu s Chartou a nedodržoval její ustanovení. V případě úmrtí panovníka mělo být zamezeno nástupci, aby se ujal moci, dokud znovu nepotvrdí závazky z Charty plynoucí. O přístupu nového členu má rozhodovat stálý kongres delegátů (*congregatio*), který má přijmout písemný závazek o dodržování Charty.

Jelikož samotný projekt nikdy nebyl uveden v život a dokonce ani nedošlo k jeho projednávání na sněmu, některé části jsou do značné míry nekonkrétní a neúplné. Velmi kusé zmínky jsou zejména o úřednickém aparátu, společných úřadech, prezidentu organizace nebo řadě panovníků (*consilium*). Vcelku bohatě je popsána materie vztahující se k hlavnímu a nejdůležitějšímu orgánu organizace, v textu označovaném jako *congregatio*, tedy stálém shromáždění delegátů či kongresu. Tento kongres měl mít v rukou nejvyšší pravomoci, které jsou rozpracovány a zmiňovány ve většině článků Charty. K pravomocím, funkcím a nástrojům se blíže vyjadřují články 4, 5, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 22 a 23. Zasedání tohoto kongresu se nemají účastnit přímo osoby panovníků, ale jejich pečlivě vybraní zástupci (*oratores*) vybaveni plnými mocemi. Usnesení vzešlá z jednání kongresu měla mít váhu, jako by byla učiněna přímo osobami panovníků. Kongres neměl mít stálé sídlo (pokud by se neusnesl jinak), ale sídlo mělo být v pětiletých intervalech přesunováno mezi několika místy. Prvním z nich měla být Basilej, místo konání zakládajícího sněmu, dále se v textu hovoří o nespécifikovaném městě ve Francii a Itálii. Pro usnadnění jednání v kongresu měly vzniknout regionální uskupení členských států (*natio*). Článek 19 uvádí francouzské, německé, italské a případně i španělské regionální uskupení. Takto vzniklá uskupení měla mít na jednání kongresu po jednom hlasu. Uvnitř regionálních skupin mělo být dosaženo jednotné vůle na sněmu zástupců jednotlivých států v této regionální skupině. Každý ze států měl mít po jednom hlase a usnesení mělo vzejít na základě většinového hlasovacího principu. Jednotlivé hlasy měly mít stejné váhy, pouze v případech rovnosti hlasů se mělo přistoupit k poměření váhy hlasů jednotlivých zemí (panovníků).

Funkce a poslání rady panovníků (*consilium*) již není tak jednoznačné a v textu není o této problematice mnoho informací. Pravděpodobně měla rada panovníků funkci pouze jako reprezentativní a poradní orgán, doplňující všeobecný kongres. V souvislosti s radou panovníků se objevuje i funkce prezidenta organizace (*praesidens, pater et caput*), kterým měl být, jak se všeobecně předpokládá francouzský král. Domněnka, že prezidentem (předsedou) organizace se měl stát právě francouzský král, se vyvozuje ze znění části Charty, kde se vypočítávají členové a jednotlivé regionální uskupení, jmenující francouzského krále a francouzskou *natio* na prvním místě. V článku 18 se rada panovníků zmiňuje v souvislosti s výběrem členských příspěvků, které měla spravovat právě tato rada. V. Vaněček se pouští do spekulací, že tato skutečnost

může znamenat, že rada si měla udržovat i svůj vlastní sekretariát a dále se pouští do úvah o předsedovi rady⁶⁵.

Rozsáhlejší informace máme také o druhém nejdůležitějším orgánu mírové organizace, kterým měl být mezinárodní soud. V textu Charty se v souvislosti s mezinárodním soudem mluví o *parlamentum seu consistorium* (článek 3), *parlamentum vel consistorium* (článek 4), *generale consistorium* (článek 9) a *parlamentum seu iudicium* (článek 18). Vznik tohoto mezinárodního soudu propagoval zejména A. Marini, který s jeho vznikem počítal už ve svém původním návrhu protiturecké koalice. Mezinárodní soud měl vyřizovat rozsáhlou právní agendu v rámci celé mezinárodní organizace, měl aplikovat nové právní normy vznikající z rukou kongresu a především se měl zabývat řešením sporů mezi jednotlivými státy (ať členských i nečlenských) a vůbec všech sporů vznikajících na území členských států, o jejichž řešení by byl soud požádán. Podrobnější formu pravomocí a záběru soudu měl určit usnesením kongres. Soud se tedy měl zabývat běžnou soudní agendou na jedné straně, na straně druhé měl být hlavní oporou při plnění hlavního cíle celé organizace, tedy udržování celosvětového míru a jeho ochranu.

Organizace měla disponovat rozsáhlým úředním aparátem, spravující různé agendy. V textu Charty se bohužel jednotlivé orgány a úřady nspecifikují do detailů. Vcelku jasná se pozice syndika, který měl stát v čele celého administrativního aparátu. Dnes by se jeho úřad dal nazvat pojmem generální sekretář či generální tajemník. Mimo osoby syndika se Charta zmiňuje o *prosecutor fiscalis*. Pokud se vychází ze soudobé právní praxe, jeho úřad měl funkci jakéhosi strážce zákonnosti uvnitř organizace. Podle ustanovení obsažených v článku 18 měl mít právo vymáhat členské příspěvky a to i žalobou u mezinárodního soudu a měl vykonávat exekuce na základě rozsudků tohoto soudu. Ostatní úřednický aparát je zmiňován velmi povrchně, ale je zřejmé, že s ním organizace počítala (zmínky o *officiales* v článku 16 a *collectores* v článku 18). Zajímavé je ustanovení v článku 18 o vyšších úřadech (zmiňovaných jako *potiora officia*), kde bylo stanoveno, že tyto úřady budou zastupovat především zástupci země, ve které zrovna bude sídlit kongres. Každých pět let (jak byla stanovena doba, po kterou měl kongres sídlit na jednom místě) se měli

⁶⁵ VANĚČEK, Václav. *Všeobecná mírová organizace podle návrhu českého krále Jiřího z Poděbrad z let 1462-1464*. Praha: Nakladatelství Československé Akademie Věd, 1964, 82 s., str. 22

reprezentanti těchto úřadů zásadně obměnit. Finanční pokrytí nákladů na fungování organizace měly zajistit pravidelné příspěvky do společné pokladny a nad jejich rámec uvádí článek 4 mimořádné příspěvky ve prospěch člena organizace, který by se bez vlastního zavinění dostal do válečného konfliktu. Válkou ohrožený člen měl mimo to získat veškeré církevní desátky a s realizací této pomoci je spojena osoba papeže, který jejich rychlý a hladký výběr měl zajistit.

Z dnešního hlediska jsou mimořádně zajímavé zmínky o další agendě mezinárodní organizace mimo hlavní zaměření v podobě udržování mírového stavu. Jedná se nástin možné společné hospodářské politiky, a ačkoliv je tato možnost zmiňována především v souvislosti vojenských akcí proti Turkům, dá se předpokládat, že návrh uvažoval v tomto směru. V článku 14 je zmiňována možnost započít ražbu vlastní, společné měny a regulace cen potravin. V době 15. století naprosto revoluční ideje. Jak již bylo zmíněno, tyto návrhy se vztahují především k účelům vojenské obrany Evropy, ale těžko uvažovat, že pokud by se začala razit společná univerzální měna, její využití by se omezilo pouze na vojenské akce.

Hlavním a naprosto zásadním cílem celého projektu je úsilí zajistit všeobecný, celosvětový mír. Význam tohoto cíle ilustruje skutečnost, že snaze o zajištění trvalého míru je přednostně věnováno celkem osm z třidvaceti článků Charty, které jsou umístěny ihned po úvodní preambuli. Projekt se samozřejmě předně zaměřuje na národy křesťanské a vymezuje se proti tureckému ohrožení, ale je zřejmé, že zformování protiturecké obranné aliance, není hlavním a zásadním cílem, který iniciativa Jiřího z Poděbrad sleduje. Dokonce se v článku 13 uvádí možnost, že by za jistých okolností a po schválení kongresem, uzavření míru s Turky. Do popředí se rovněž dostává fakt, že se má především jednat o obranou alianci a ne o formaci další křížové výpravy proti Turkům. Přestože Jiří z Poděbrad využil tureckého ohrožení pro svůj plán jako významného jednotícího prvku a samotný text počítá zejména s křesťanskými národy na prvním místě, zamýšlená mezinárodní organizace se dá označit jako univerzální. Vaněček označuje prokřesťanský jazyk Charty za „formální křesťanskou omezenost“⁶⁶, kdy poukazuje na další mezinárodní mírové snahy o staletí mladší, stále používají

⁶⁶ VANĚČEK, Václav. *Všeobecná mírová organizace podle návrhu českého krále Jiřího z Poděbrad z let 1462-1464*. Praha: Nakladatelství Československé Akademie Věd, 1964, 82 s., str. 25

stejného vyjadřování. Text vychází z tehdejšího známého světa, kdy po vyloučení Turků z možných partnerů, v podstatě zůstávají pouze křesťanské země. Pravá podstata projektu neleží v omezení křesťanské národy, ale naopak ve vybudování otevřené, univerzální a celosvětové mezinárodní organizace přístupně v podstatě každému, kdo by se zavázal plnit náplň Charty (což ostatně dokládá i možnost mírového řešení konfliktu s Osmanskou říší).

Na základě přistoupení k Chartě vzniká mezi členy „bratrství“, oním bratrstvím je myšlena trvalá aliance. Udržení trvalosti paktu má podpořit speciální ustanovení článku 22 (zmiňované dříve), že po úmrtí panovníka členského státu se zamezuje nástup na jeho místo komukoliv, kdo by vystupoval proti mírové organizaci anebo odmítl písemně stvrdit závazek vůči ní. Z hlediska mezinárodních vztahů znamená pojem bratrství zákaz použití vojenské síle k řešení konfliktů, dokonce staví válku mimo zákon. Toto se konstatuje již v prvním článku Charty a dále se v článku 3 výslovně uvádí, že se žádné (i zločinné) konání nesmí stát záminkou pro vyvolání válečného konfliktu k řešení sporu. K vyřešení vzniklých sporů mají sloužit výhradně mezinárodní orgány organizace v čele s mezinárodním soudem a to na základě práva. V případě konfliktu mezi členským a nečlenským státem se mělo přistoupit k mírovému řešení prostřednictvím organizace, a pokud by přece jen vypukl válečný konflikt, členové organizace mají povinnost se za svého člena postavit. Charta pomýšlí i na řešení sporů vně organizace, kdy měla organizace vystupovat jako prostředník v řešení sporu, nabídnout mírové řešení a v případě selhání vyjednávání se postavit za tu stranu, která projevila ochotu toto řešení přijmout.

Použití vojenské moci mělo být vázáno na souhlas organizace k jejímu použití. Válečný zásah bez tohoto svolení se považuje za porušení Charty a s agresorem bude zacházeno jako se zločinci, kteří měli být následně souzeni u mezinárodního soudu. Podle článku 6 nesmí členové v žádném případě agresoru poskytnout ochranu nebo jakoukoliv pomoc. Ti, kteří by poskytli rušiteli míru pomoc, se stávají rovněž zločinci proti světovému míru a bude s nimi zacházeno stejně (článek 8). Ochranné listiny (glejty) vydané pro agresora se stávají neplatnými (článek 7). Cílem celého projektu je tedy vyloučit jakékoliv válečné konflikty obecně, nastolit mír a za každou cenu se ho snažit udržovat.

Naprosto převratné myšlenky jsou obsaženy v článku 9 a dále, kde si Jiří z Poděbrad zahrává s rozsáhlou reformou stávajícího právního řádu. Uvádí zde obecnou kritiku celého právního řádu, který považuje za překonaný, zmatečný a

nezpůsobilý nadále vykonávat spravedlnost. Navrhuje vypracování nového právního řádu tak, jak si nová, celospolečenská situace žádá, naráží přitom na přirozené právo v ustanovení článku 9, kde se uvádí, že „je třeba podle novodobých obyčejů, zvyklostí a poměrů různých zemí, království a knížectví našich zavést nová práva, z lůna přírody čerpaná, a na nové zlořády nové léky objeviti...“⁶⁷ Jelikož se má současně se zaváděním nového právního řádu zformovat i mezinárodní soudní dvůr, který by jeho dodržování měl kontrolovat, můžeme soudit, že se jedná o návrh vzniku naprosto nového, univerzálního práva. Tato dedukce se opírá i o ustanovení v článku 11, která zmiňuje zákonodárnou moc kongresu, který měl mít možnost vydávat obecně závazné právní normy. Formulace článků vztahujících se k nastolení nového právního řádu, vzniku mezinárodního soudu a další ujednání opětovně poukazují na účast některého z právníků té doby, patrně Němce Martina Maira.

Bohužel takto převratný projekt byl v době 15. století téměř nemyslitelný, a ačkoliv Jiří z Poděbrad vynaložil obrovskou snahu, aby vzešel v život, diplomatická jednání selhala a lidstvo muselo čekat více než 500 let, než dokázalo naplnit jeho cíle

⁶⁷ VANĚČEK, Václav. *Všeobecná mírová organizace podle návrhu českého krále Jiřího z Poděbrad z let 1462-1464*. Praha: Nakladatelství Československé Akademie Věd, 1964, 82 s., překlad str. 75

4.2 Odkaz mírového projektu

4.2.1 Mírový projekt Jiřího z Poděbrad a OSN

Na základě rozboru uvedeného v předchozích podkapitolách této práce je zřejmé, že klíčové myšlenky projektu Jiřího z Poděbrad z let 1462-1464 nakonec dosáhly svého uplatnění. Sice trvalo téměř pět století, než došly svému naplnění, ale to nikterak neubírá na jejich velikosti a významnosti. V následující části se práce zaměřuje na představení vlivu, nebo lépe odkazu, mírového projektu vzešlého uprostřed středověké Evropy na českém dvoře v současnosti. Práce se zaměřuje zejména na Organizaci spojených národů (dále jen OSN) založené v roce 1945, které je nástupnickou organizací Sdružení národů (založené 1919), která v plnění svých cílů neuspěla a dále stručně s Evropskou Unií, založenou v roce 1993 a základech mezinárodních smluv Evropského hospodářského společenství a dalších.

Nejlepším příkladem pro porovnání organizace, cílů a plánů mírového projektu Jiřího z Poděbrad se současností, je samozřejmě OSN. OSN vzniká 26. července 1945 na základě Charty OSN podepsané padesáti zakládajícími státy (včetně Československa) San Francisku po ukončení Druhé světové války (1939-1945). První valné shromáždění se konalo 10. ledna 1946 v Londýně. Hlavní sídlo OSN se nachází v New York City ve Spojených Státech Amerických, další sídla jsou například ve švýcarské Ženevě nebo v rakouské Vídni. Pokud se máme pokoušet o porovnání cílů obou organizací (na mysli máme OSN a projekt českého krále), nejlepším pramenem pro komparaci je Charta OSN. Podobnost s myšlenkami Jiřího z Poděbrad je zřejmá již v prvních slovech Charty, kde se uvádí:

„MY, LID SPOJENÝCH NÁRODŮ, JSOUCE ODHODLÁNI

- uchránit budoucí pokolení metly války, která dvakrát za našeho života přinesla lidstvu nevyřčené strasti,
- prohlásit znovu svou víru v základní lidská práva, v důstojnost a hodnotu lidské osobnosti, v rovná práva mužů i žen a národů velkých i malých,

- vytvořit poměry, za nichž mohou být zachovány spravedlnost a úcta k závazkům plynoucím ze smluv a jiných pramenů mezinárodního práva,
- podporovat sociální pokrok a zlepšovat životní úroveň ve větší svobodě,

A K TOMU CÍLI

- pěstovat snášlivost a navzájem žít v míru jako dobří sousedé,
- sjednotit své síly k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti,
- přijmout zásady a zavést metody zajišťující, aby ozbrojené síly nebylo užíváno jinak než ve společném zájmu, a používat mezinárodního ústrojí k podpoře hospodářského a sociálního povznesení všech národů,

ROZHODLI JSME SE SDRUŽIT SVÉ ÚSILÍ, ABYCHOM TĚCHTO CÍLŮ DOSÁHLI.

Proto se naše vlády prostřednictvím svých zástupců, kteří se shromáždili v městě San Franciscu a předložili své plné moci, jež byly shledány v dobré a náležitě formě, dohodly na této Chartě Spojených národů a zřizují tímto mezinárodní organizaci zvanou Spojené národy.⁶⁸

Myslím, že podobnost této proklamace z Charty OSN nepotřebuje obsáhlého komentáře. Mnohem zajímavější bude porovnání jednotlivých článků a kapitol následujících, kde se obšírněji vysvětluje fungování organizace, její cíle, nástroje, kterými se tyto cíle mají dosáhnout, organizační struktura a další.

První kapitola s názvem Cíle a zásady obsahuje devět důležitých článků, které definují samotnou existenci organizace. Pokud se podíváme na text prvního článku, který uvádí cíle organizace, je míra shody s cíly projektu Jiřího z Poděbrad až zarážející. Hlavním a naprosto zásadním cílem celé organizace je udržování mezinárodního míru a povinnost provádět taková opatření, která mají

⁶⁸ *Charta Organizace spojených národů a Statut mezinárodního soudního dvora*, San Francisco: 1942, str. 4, dostupné na adrese <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojnych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>, Citováno 20.3.2012

směřovat k potlačení jakýchkoliv válečných konfliktů a dalších porušení míru. Dále se zde uvádí, že je třeba využívat takových postupů, která jsou ve shodě se zásadou spravedlnosti a mezinárodního práva tak, aby bylo dosaženo řešení vzniklých sporů. Tento stěžejní cíl je pak dále rozvíjen o snahu rozvíjet přátelské vztahy mezi národy, činit vhodná opatření pro posílení stability mezinárodního míru, společně řešit nejen otázky válečných konfliktů, ale i ekonomických, sociálních a dalších a v neposlední řadě být střediskem, které by uvádělo v soulad tyto snahy. Je naprosto zarážející, jaká míra shody panuje mezi hlavními cíli dvou organizací, které dělí přes 500 let historie. V předchozí podkapitole, kde je uveden rozbor cílů projektu českého krále, můžeme nalézt naprosto shodné úseky, kde je proklamována společná snaha o vymícení či řešení mezinárodních sporů a organizace se má stát platformou pro jejich řešení. Při porovnávání cílů obou projektů se člověk nemůže zbavit dojmu, že Charta OSN doslova kopíruje středověkého mírového projektu.

V druhém článku se Charta zaměřuje na zásady, které mají členské státy (národy) dodržovat a v souladu s nimi naplňovat stanovené cíle organizace. Protože nemá přílišného významu se snažit parafrázovat tyto zásady, uvádím zde doslovné znění všech sedmi zásad článku:

- „1. Organizace je založena na zásadě svrchované rovnosti všech svých členů.
2. Všichni členové plní poctivě závazky, které převzali podle této Charty, aby si tak všichni společně zajistili práva a výhody z členství plynoucí.
3. Všichni členové řeší své mezinárodní spory pokojnými prostředky tak, aby ani mezinárodní mír a bezpečnost, ani spravedlnost nebyly ohrožovány.
4. Všichni členové se vystříhají ve svých mezinárodních stycích hrozby silou nebo použití síly jak proti územní celistvosti nebo politické nezávislosti kteréhokoli státu, tak jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s cíli Organizace spojených národů.
5. Všichni členové poskytnou Organizaci spojených národů veškerou pomoc při každé akci, kterou podnikne podle této Charty, a vystříhají se poskytovat pomoc

kterémukoli státu, proti němuž Organizace spojených národů podniká preventivní nebo donucovací akci.

6. Organizace zajistí, aby státy, které nejsou jejími členy, jednaly podle těchto zásad, pokud

to bude nutné k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti.

7. Žádné ustanovení této Charty nedává Organizaci spojených národů právo, aby zasahovala

do věcí, které podstatně patří do vnitřní pravomoci kteréhokoli státu, ani nezavazuje členy, aby takové věci podrobovali řešení podle této Charty; tato zásada však nebrání, aby se použilo

donucovacích opatření podle kapitoly VII.⁶⁹

Znovu musím konstatovat, že míra shody s projektem Jiřího z Poděbrad je naprosto nevyvratitelná. Rovnost všech členů – stejné ustanovení nacházíme i ve Smlouvě o nastolení míru v celém křesťanstvu, je třeba opětovně upozornit, že v 15. století byl tento návrh naprosto revoluční, kdežto nyní už ho chápeme a přijímáme zcela samozřejmě. Obě charty obsahují závazek směrem ke členům, že budou jednat v souladu s cíly projektu a dbát na jejich dodržování, tedy ani zde není rozdíl. Odstavce 3 a 4, které hovoří o řešení sporů a zdržení se hrozby silou nebo i v rozporu s cíly organizace? Stejná ustanovení obsahuje i projekt českého krále z let 1462-1464. V těchto dvou úvodních člancích v podstatě nelze najít jediného zásadního rozdíl. Jisté formální rozdíly lze spatřovat v odstavci 7, ale ty lze přikládat spíše na stranu rozdílných období, ve kterých organizace vznikaly, než aby se jednalo přímo o rozdíl v intencích a cílech obou organizací.

Druhá kapitola Charty OSN se vztahuje k úpravě členství. Je zřejmé, že 50 zakládajících států se stává členy OSN po podpisu a následné ratifikaci Charty. Mimo zakládající členy je organizace otevřená pro jakýkoliv stát (národ), který projeví o členství zájem, přijme Chartu OSN (tedy podepíše smlouvu a následně ji ratifikuje) a stávající členové uznají za vhodné a žádoucí, aby se stal členem. Přistupující člen musí být potvrzen rozhodnutím Valné hromady. Ve veškerých

⁶⁹ *Charta Organizace spojených národů a Statut mezinárodního soudního dvora*, San Francisco: 1942, str. 5, dostupné na adrese <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojnych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>, Citováno 20.3.2012

výše zmíněných bodech upravující členství v organizace panuje naprostá shoda s projektem Jiřího z Poděbrad. Jak bylo rozepsáno v předchozích částech, i Jiřího projekt počítal s univerzálností, co se členů týká. Neomezoval se pouze na Evropské (křesťanské národy), ale hodlal umožnit přístup komukoliv, kdo by měl zájem a splnil podmínky, které jsou popsány v druhé kapitole (článku 3 a 4). Další dva články (5 a 6) upravují postup, pokud by některý z členů porušoval ustanovení Charty. Postup proti rušiteli míru je v zásadě shodný s postupem navrhovaným českým králem s rozdílem, že v projektu českého krále není zmínka o možnosti vyloučení stávajícího člena z organizace. Tento rozdíl pochází patrně ze skutečnosti, že český projekt nikdy nevzešel v platnost a dovolím si spekulovat, že pokud by některý člen závažně porušoval ustanovení mírové organizace, možnost jeho vyloučení by byla otevřená (jak se zmiňuje text mírového projektu, další ustanovení mohl přijímat kongres).

Další zásadní podobnosti lze nalézt přímo v strukturách obou organizací a to zejména v případě kongresu, který je v případě OSN tvořen Valnou hromadou. V obou případech má každý členský stát k dispozici pro potřeby hlasování Valné hromady (kongresu) jeden hlas, kdy hlasy jednotlivých členů mají stejnou váhu. Jistou paralelu lze nalézt i ve výběru zástupců, kteří mají členský stát na jednání valné hromady reprezentovat. Mělo by se jednat o speciálně zmocněné odborníky, na jejichž rozhodování se pohlíží jako na vůli panovníka (v současné době vlády). Určité dílčí rozdíly nacházíme v postupu hlasování, kdy v Chartě OSN převažují postupy založené na dvoutřetinové (kvalifikované) většině hlasů v hlavních otázkách, ale pokud se jedná návrhy mimo hlavní cíle nebo dosud neupravené, nastupuje klasický většinový princip. Projekt Jiřího z Poděbrad využívá pouze základního většinového modelu. Nad rámec vizí českého mírového projektu v Chartě OSN dochází k vazbě mezi Valnou hromadou a Radou bezpečnosti, která by se v základním rámci své funkce dala připodobnit k radě panovníků v středověkém projektu. Pouštět se do spekulací, zda-li vztah Valné hromady a Rady bezpečnosti v OSN sleduje myšlenky z mírového projektu, je téměř scetné, protože v návrhu mírového projektu českého krále je funkce a vůbec smysl rady panovníků načrtnut pouze ve velmi nejasných obrysech, ze kterých lze jen těžko vyvozovat nějaké dedukce a závěry. Naopak lze celkem dobře porovnávat pravomoci obou vrcholných orgánů, které opět z velké části splývají. Zde se dá vliv, či lépe řečeno odkaz mírového projektu pozorovat velmi patrně. Zásadní rozdíl je, že zatím co v „původním“ projektu kongres má moc přímo vydávat

obecně závazné normy, v případě OSN se jedná o doporučení, která jsou v zásadě nevybídnatelné. Ostatně moc OSN je obecně spíše založena na jisté míře „dobrovolnosti“ dodržování jednotlivých zásad a cílů, kdežto Jiřího plán operoval s dikcí.

Velmi zásadní propojení nacházím v orgánu mezinárodního soudu (mezinárodního soudního dvora), se kterým pracují texty obou organizací. Zakomponování orgánu mezinárodního soudu se objevuje už v původním návrhu A. Marinioho o protiturecké koalici, na jejíchž základech byl následně vybudován celý obsáhlý projekt Jiřího z Poděbrad. Ve finální verzi konceptu má mezinárodní soud dohlížet na řešení sporů mezi členy organizace, tak i sporům mezi členskými státy a státy stojícími mimo organizaci (potažmo i spory mezi nečlenskými státy). Zároveň má působit jako hlavní kontrolní orgán nad mezinárodním právem a jeho dodržováním, které mělo být unifikováno a mělo postupně nahradit stávající právní řády členských zemí. V Chartě OSN se mezinárodnímu soudnímu dvoru věnuje kapitola XIV., a v ní obsažené články 92 až 96. Obsah těchto článků uvádí:

„

Článek 92

Mezinárodní soudní dvůr je hlavním soudním orgánem Organizace spojených národů. Působí podle připojeného statutu, který je založen na statutu Stálého dvora mezinárodní spravedlnosti a je nedílnou částí této Charty.

Článek 93

1. Všichni členové Organizace spojených národů jsou ipso facto účastníky statutu Mezinárodního soudního dvora.
2. Stát, který není členem Organizace může se stát i účastníkem statutu Mezinárodního soudního dvora za podmínek, které v každém případě určí Valné shromáždění na doporučení Rady bezpečnosti.

Článek 94

1. Každý člen Organizace se zavazuje, že se podrobí rozhodnutí Mezinárodního soudního dvora v každém sporu, v kterém je stranou.

2. Jestliže strana v některém sporu nesplní své závazky z rozsudku vyneseného Mezinárodním soudním dvorem, může se druhá strana obrátit na Radu Bezpečnosti, jež, považuje-li to za nutné, může činit doporučení nebo rozhodnout, jaká opatření mají být učiněna, aby rozsudek byl vykonán.

Článek 95

Žádné ustanovení této Charty nebrání členům Organizace spojených národů, aby nesvěřovali řešení svých sporů jiným soudům na základě dohod, které již platí nebo které teprve budou sjednány.

Článek 96

1. Valné shromáždění nebo Rada bezpečnosti mohou požádat Mezinárodní soudní dvůr, aby dal posudek o kterékoli právní otázce.

2. Jiné orgány Organizace spojených národů a odborné organizace, které k tomu mohou být Valným shromážděním kdykoli zmocněny, mohou rovněž žádat Dvůr o posudek v právních otázkách, které vznikají v oboru jejich činnosti⁷⁰

Výše uvedený text Charty OSN zachycuje jeho úlohu velmi obdobně, jako tomu je v návrhu Jiřího z Poděbrad. Jedná se o orgán, jehož hlavním úkolem je poskytovat řešení v případech sporu mezi členskými státy, ale i státy stojícími mimo OSN a kontrolovat plnění závazků plynoucích z mezinárodního práva vzniklého na základě Charty OSN. Nelze jinak, než konstatovat, že i v případě mezinárodního soudu dochází k naplnění záměrů, které představoval projekt českého panovníka.

V textu obou organizací lze najít roztroušeno mnoho dalších paralel, ze kterých je zřejmé, že odkaz návrhu vzniklé v druhé polovině 15. století je naprosto markantní. Může se jednat o podobnost mezi prezidentem či syndikem a jemu příslušnými úředníky, tak jak se zmiňuje mírový projekt a rozbor uvedený

⁷⁰ *Charta Organizace spojených národů a Statut mezinárodního soudního dvora*, San Francisco: 1942, str. 35-36, dostupné na adrese <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojenych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>, Citováno 20.3.2012

výše, a orgánem sekretariátu OSN v čele s generálním tajemníkem. Zajímavá je i částečná podobnost mezi regionálními uskupeními (natio) s ustanoveními kapitoly VIII Charty OSN o oblastních dohodách, i když v tomto případě je spojitost pouze velmi rámcová, spíše by se hodilo porovnání s regionálními skupinami vznikajícími pod Evropskou Unií. Toto jsou jen některé příklady, kde se dá pozorovat jistá návaznost mezi oběma projekty. Cílem práce je ale poukázat na zásadní a nesporné odkazy projektu a vzhledem k mlhavosti, neurčitosti a strohosti zmínek o dalších organizačních strukturách středověké organizace, bych se velmi nerad pouštěl do těžko obhajitelných spekulací a úvah. Vzhledem k uvedenému je ale konstatovat, že odkaz mírové organizace, tak jak byla předkládána Jiřím z Poděbrad, je v případě OSN nesporný a v některých pasážích naprosto šokující. V textu Charty OSN se naplno prokazuje, jak nadčasový a geniální byl plán českého krále.

4.2.2 Mírový projekt Jiřího z Poděbrad a EU

Evropská Unie je zatím finálním stádiem postupné evropské integrace, která započala těsně po Druhé světové válce. Prvním krokem bylo uzavření Evropského společenství uhlí a oceli v roce 1951 na základě tzv. Pařížské smlouvy. Tím se ale integrace nezastavila a tento pozvolný proces pokračuje přes Evropské hospodářské společenství (1957), Evropské společenství pro atomovou energii (1957), Evropské společenství založené 1. července 1967 sloučením předchozích tří společenství, až po vznik Evropské Unie (dále jen EU) v roce 1993 na základě Smlouvy o Evropské Unii ze dne 7. února 1992 (též známá jako Maastrichtská smlouva).

Otisk odkazu mírové organizace je patrný i v tomto mezinárodním uskupení. Pokud vynechám zjevné podobnosti, které jsou zmíněny v souvislosti s OSN – prezenci mezinárodního soudu, některé organizační struktury, postupy a částečně také cíle EU, dostáváme se k hospodářským tématům, ale přece jen je na místě zmínit jedno téma předtím, než se dostaneme k hospodářství, a tím je společná obranná politika EU. Zatímco OSN vystupuje jako mezinárodní subjekt, který dbá o nastolení a udržení trvalého a pokud možno, světového míru, Evropská Unie přináší pragmatičtější pohled. Ve Smlouvě o EU se sice potvrzuje správnost souladu s Chartou OSN, ale zároveň obsahuje články, otevřeně pojednávající o společné obraně, společných vojenských silách a závazky členských zemí v této sféře. V tomto bodě jsou naplněny cíle A. Mariniho, ale i Jiřího z Poděbrad o jednotné obraně Evropy. O formování společných vojenských sil se pokouší jednak původní protiturecké koalice A. Mariniho, ale v částečně upravené podobě i Jiří z Poděbrad.

V souvislosti s hospodářskými otázkami, je asi nejzásadnější shoda podobě univerzální měny. Ražba (emise) univerzální měny je v projektu Jiřího z Poděbrad zmíněna zejména v souvislosti s vojenskými taženími, ale jak již bylo zmíněno, dá se předpokládat, že by se oběh této měny dal dost dobře regulovat pouze na vojenské akce a muselo by dojít k přetvoření této měny na univerzálně platné evropské oběživo. EU v tomto směru zcela očividně naplňuje odkaz českého krále, když započala integrace do společné měnové unie se společnou měnou EURO. EU naplňuje i další bod hospodářské tematiky zmiňované v chartě mírové organizace, tím je nástin možnosti centrální regulace hospodářství a formulace

společné hospodářské politiky. Samozřejmě v textu mírového projektu se zmiňuje pouze regulace cen potravin v průběhu vojenských akcí (zejména obrana proti Turkům), ale už se jedná o první krok, první náznak, vedoucí až k formulacím společné hospodářské politiky či regulace trhu tak, jak je známe ze současného prostředí Evropské Unie.

V souvislosti s fungováním EU dostávají články mírového projektu o zavádění nového právního řádu zcela nových rozměrů. Evropská Unie vytváří zcela nový druh práva – právo evropské, které do velké míry naplňuje formulace obsažené v člancích textu všeobecné mírové organizace z let 1462-1464. Orgány Evropské Unie produkují nespočet obecně závazných norem (zákonů, nařízení, směrnic atd.), které jsou členské státy povinny implementovat do svého právního řádu a jsou vázány je dodržovat. Kontrolu nad jejich dodržováním, řešením případných kolizí národního a mezinárodního práva a z toho plynoucích sporů, má na svědomí Soudní dvůr Evropské Unie (založen 1952 se sídlem v Lucemburku).

Zajímavého naplnění dochází i zmínka o pětiletém střídání sídla Jiřího mírové organizace, která je spojena s obměnou valné většiny vyšších úřadu. V ustanoveních Evropské Unie je tento model značně sledován. Velká většina úředníků, členů všemožných komisí nebo poslanci Evropského parlamentu jsou voleni na pětileté volební období. V Jiřího projektu byla obměna spojena s přesunem sídla z jedné země do druhé, což se ostatně děje i v současnosti, kdy Evropský parlament má dvě sídla – první je v Bruselu, druhé ve Štrasburku a sekretariát zůstává v Lucemburku. Pokud se zamyslíme nad částí textu mírové organizace Jiřího z Poděbrad, kde se zmiňuje o personálních změnách v pozicích nejvyšších úřadů, v praxi Evropské Unie lze nalézt jistou podobnost. Touto paralelou je periodické střídání členských zemí při předsednictví Rady Evropské Unie, zde není jedna perioda celých pět let, ale pouze šest měsíců.

Při hlubší analýze se dá objevit mnoho dalších shodností a paralel, ale jak jsem zmiňoval v předchozí části věnované OSN, cílem této kapitoly je poukázat pouze na ty nejdůležitější a nejzásadnější odkazy mírového projektu. Myslím, že nemá příliš velkého významu se zmiňovat například o ustanoveních o společném znaku, vlajce nebo pečeti organizace a dopodrobna rozebírat vznik znaků OSN nebo EU.

5. Závěr

15. století bylo velmi významným mezníkem v dějinách evropské civilizace a kultury, a to jak z pohledu kladů i záporů. Bylo to století renesance, kdy se začala bořit do té doby neměnná dogmata a společenské koncepty, století reformace církve a století ve kterém byla objevena Amerika a lidstvo se přehouplo do éry novověku. Zároveň to bylo století plné válečných konfliktů, celospolečenské krize a ohrožení křesťanského světa ze strany Turků. Taková byla doba, ve které žil jeden z velmi významných českých vizionářů, politik, obratný diplomat a v neposlední řadě český král Jiří z Poděbrad.

České země v době Jiřího z Poděbrad procházely vleklou krizí, zpleněné mnoholetými boji stoupců Jana Husa s katolickou církví. Bojem vysílené České země trpěly hospodářským úpadkem a po osudové bitvě u Lipan nastalo vleklé období bez panovníka, kterého země tak nutně potřebovala. A právě v této době se objevuje mladý šlechtic Jiří z Poděbrad, který měl v následujících letech postavit zdevastovanou zemi na nohy. Strmá politická kariéra začíná v lavicích zemského soudu, kam nastupuje z pozice hlavy významného českého rodu. Pod ochrannými křídly významných mocnářů Hynce Ptáčka z Pirkštejna a Aleše ze Šternberka rychle stoupá Jiřího hvězda na politickém nebi. Během pár let se stává jedním z nejvýznamnějších hybatelů české politiky. V polovině století se nejprve stává boleslavským hejtmanem a už v roce 1452 je zvolen stavovským sněmem zemským správcem. Z této pozice si nadále získává úctu a respekt, když vyjednává s Habsburky o nástupu Ladislava Pohrobka na trůn. I během několika let vlády Ladislava Pohrobka na českém trůně stále zastává funkci zemského správce a v jeho rukou zůstává ve své podstatě královská moc. Po záhadném úmrtí Ladislava se pouští do zákulisního vyjednávání o uvolněný český trůn. Jeho skvělé politické a diplomatické dovednosti ho vynesli jako vítěze tahanic o uvolněný trůn a v roce 1458 je korunován českým králem.

Během let v úřadu zemského správce a úvodních let na českém trůně dokázal Jiří z Poděbrad rekultivovat zbídačenou zemi a opět povznést váhu českého dvora v Evropě. Bohužel léta klidu netrvala dlouho a započíná mnohem nepříjemnější doba intrik, politických útoků a nakonec i války. A právě zde, v dobách nejtěžších zkoušek vzniká na českém dvoře geniální, nadčasový a naprosto revoluční projekt mírové organizace, kterým Jiří z Poděbrad předběhl

svoji dobu o několik století. Ačkoliv Jiřího projekt, i přes vysilující úsilí, nebyl nikdy realizován, jeho odkaz se nese až do současnosti.

Revoluční myšlenky z dílny českého dvora konečně nachází své uplatnění v moderní době 20. a 21. století, kdy po téměř 500 letech vznikají mezinárodní organizace vycházející ze stejných principů, kterými Jiří z Poděbrad zaskočil katolický svět druhé poloviny 15. století. Plány českého krále konečně nacházejí své uplatnění skrz moderní mezinárodní organizace, jako je Organizace Spojených Národů nebo Evropská Unie, bez kterých si dobu, ve které žijeme ani nedokážeme představit.

6. Resume

15th century was one of the most important eras in human history. It was century of renaissance, discovery of America and century of church reformation, where the fundamental pillars of whole society were changed.

This was the time where Jiří z Poděbrad lived and ruled Czech nation. Jiří was one of the most important Czech kings in whole history. When he sat on the throne state was in horrible situation – exhausted by years of wars between Hussites and Catholic Church, economical recession and internal problems. King's power was undermined by years of fights for abandoned throne.

Jiří, during his reign over Czech state, was able to rebuild Czech economy, bring up the power of Czech king and make himself name in whole Europe. Jiří's route to throne was really quick. At first he got seat at the country court and with two strong protectors Hync Ptáček z Pirkštejna and Aleš ze Šternberka his political influence started to grow. After few years he became one of the most powerful persons in whole kingdom. Jiří became a bailiff and after he provided diplomatical actions with Ladislav Pohrobek, he was reconfirmed in this position.

After tragical early death of Ladislav, Jiří stood in shadows and at first he showed no intentions to get on abandoned throne. After he examined his chances, he officially started to struggle for the throne and was voted for Czech king. His rule was provided by fundamental contradiction in between himself and Pope, who started to attack Czech king in case of Utravism. This conflict started to escalate over the years and end up in another crusade against Czech nation.

This was the time when genial project of international peace organization was prepared. The first stage of this great project was coalition against turkish threat. This primary intention was provided by french intelectual Antonio Marini, but Jiří has much bigger plans. During years 1462-1464 he created one of the most interesting project over the years. His plan was to unite whole known world under one international peace organization. This organization has to remove war from Earth and worldwide peace had to také place.

Unfortunately Jiří was unable to enforce his plans and his plans never became reality. But his project got it's followers and eventually was fulfilled by modern international organizations such as United Nations Organization or European Union. Throught those organizations are Jiří's visions fulfilled. It is stunning how plans and intentions from middle ages are similar with modern organizations from 20th and 21st century.

7. Seznam použité literatury

- [1] FRAIS, Josef. *Jiří z Poděbrad: král dvojího lidu*. Vyd. 1. Třebíč: Akcent, 2006, 165 s. ISBN 80-726-8382-9
- [2] PLAČEK, Miroslav a Peter FUTÁK. *Páni z Kunštátu: rod erbu vrchních pruhů na cestě k trůnu*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, 705 s. Šlechtické rody Čech, Moravy a Slezska, sv. 5. ISBN 80-710-6683-4
- [3] HORA-HOŘEJŠ, Petr. *Toulky českou minulostí*. 2. vyd. Ilustrace Jiří Běhounek. Praha: Baronet, 1995, 454 s. ISBN 80-858-9020-8
- [4] VLČEK, Emanuel. *Fyzické osobnosti českých panovníků: atlas kosterních pozůstatků českých králů Ladislava Pohrobka, Jiřího z Poděbrad a Habsburků pohřbených v Praze s podrobným komentářem a historickými poznámkami*. 1. vyd. Praha: Vesmír, 2000, 301 s. Postavy českých dějin očima antropologa, sv. 4. ISBN 80-859-7729-X
- [5] VANĚČEK, Václav. *Všeobecná mírová organizace podle návrhu českého krále Jiřího z Poděbrad z let 1462-1464*. Praha: Nakladatelství Československé Akademie Věd, 1964, 82 s
- [6] SEMOTANOVÁ, Eva. *Doba krále Jiřího z Poděbrad: (15. stol.)*. 1. vyd. Ilustrace Jaromír František Palme. Praha: Kartografie, 2003, 33 s. Dějiny trochu jinak, 6. ISBN 80-701-1874-1
- [7] KLUČINA, Petr. *České země za Jiřího z Poděbrad a Jagellonců: (15. stol.)*. 1. vyd. Ilustrace Jiří Petráček. Praha: Albatros, 1994, 63 s. Dějiny v obrazech, 6. ISBN 80-000-0104-7
- [8] URBÁNEK, Rudolf *O volbě Jiřího z Poděbrad za krále českého 2. března 1458, Výbor hlavních zpráv souvěkých*. 1. vyd. - Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1958.
- [9] *Charta Organizace spojených národů a Statut mezinárodního soudního dvora*, San Francisco: 1942
- [10] *Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii*, Úřední věstník Evropské Unie: 2010
- [11] *Konsolidované znění Smlouvy o fungování Evropské unie*. Úřední věstník Evropské unie: 2010

- [12] Z BŘEZOVÉ, Vavřinec *Husitská kronika*. z latiny přel., k tisku přípr., pozn., jmen.ukazatele, obr.příl., mapy a plány připojil František Heřmanský. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1954, 358 s.
- [13] RADA, Ivan. *Dějiny zemí Koruny české 2.*, opr. a dopl. vyd. Editor Petr Čornej. Praha: Paseka, 1993, 315 s. ISBN 80-851-9259-4
- [14] *Ilustrovaná encyklopedie*. 1. vyd. Editor Hana Bradnová. Praha: Encyklopedický dům, 1995, 527 s. ISBN 80-901647-3-0
- [15] PALACKÝ, František. *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě*. Vyd. 1. Editor Hana Bradnová. Praha: Erika, 1998, 527 s. ISBN 80-719-0552-6.
- [16] URBÁNEK, Rudolf. *České dějiny, Věk poděbradský díl 3, č. 4*, 1. vyd. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1962, 823 s.